

”SAMANARVOISIA TISKIN MOLEMMIN PUOLIN”

Etnografinen tutkimus ruoka-avun vapaaehtoistyöstä

Laura Lehto

Pro Gradu -tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

syksy 2017

TIIVISTELMÄ

”Samanarvoisia tiskin molemmin puolin”

Etnografinen tutkimus ruoka-avun vapaaehtoistyöstä

Laura Lehto
Jyväskylän Yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma
Syksy 2017
Sivumäärä: 83, sisältäen kaksi liitettä
Ohjaaja: Nathan Lillie

Tämä tutkimus käsittelee vapaaehtoistyötä suomalaisessa ruoka-avussa. Tarkoituksena on luoda kuvaa siitä, ketkä vapaaehtoistyötä tekevät ja miksi. Kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti vapaaehtoisten motivaatiotekijät. Tutkimus keskittyy vapaaehtoisten kokemuksiin ruohonjuuritasolla ja lähtökohtana on ruoka-avun arjen jäsentyminen.

Tutkimusstrategiana tässä tutkimuksessa on etnografia. Kenttätutkimus on suoritettu kesällä 2016 eräässä suomalaisessa ruoka-avun toimipisteessä. Aineistoa on kerätty pääosin osallistuvalla havainnoinnilla sekä puolistrukturoiduin teemahaastatteluin. Teoreettisen viitekehyksen muodostavat vapaaehtoistyö ja eritoten sen motivaatiotekijät. Tutkimuksessa esitellään myös suomalaisen ruoka-avun käytäntöjä sekä ruokaturvan käsitettä.

Tutkimuksessa selviää, että tutkimuskohteen ruoka-avun vapaaehtoistyö on aikaa vievää ja vapaaehtoiset ovat sille omistautuneita. Vapaaehtoisten todellisuudessa vapaaehtoistyö mielletään enemmän työksi kuin harrastukseksi. Keskeisimmät motivaatiotekijät ovat rytmin saaminen arkeen, sosiaaliset kontaktit, henkisen hyvinvoinnin vahvistuminen, auttamisen ilo ja ruoan saaminen itse. Kuormittaviksi tekijöiksi koetaan vapaaehtoistyön fyysinen raskaus sekä ikävät asiakaskokemukset. Vapaaehtoistyössä opitaan vuorovaikutustaitoja, asiakaspalvelutaitoja, erilaisia käytännön taitoja, työelämätaitoja ja se laajentaa maailmankatsomusta. Lisäksi vapaaehtoistyö on maahanmuuttajataustaisille vapaaehtoistyöntekijöille mahdollisuus kehittää kielitaitoa. Vapaaehtoiset suhtautuvat asiakkaisiin vertaisina. Vapaaehtoistyöntekijöille ruoka-aputoiminta näyttäytyy välttämättömyytenä yhteiskunnassa, jossa ihmisten toimeentulo ei riitä ruokaan.

Avainsanat: vapaaehtoistyö, ruoka-apu, ruokaturva

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 VAPAAEHTOISTYÖ	8
2.1 Vapaaehtoistyön toimintaympäristöt ja -muodot Suomessa	10
2.2 Vapaaehtoistyö ja yhteiskunta	11
2.3 Lähtökohtia vapaaehtoistyön motivaatiotekijöiden tarkasteluun	12
2.3.1 Suomalaisten vapaaehtoistyöhön osallistumisen motivaatiotekijät	13
2.3.2 Vapaaehtoistyön timanttimalli	14
2.4 Mitkä tekijät ennustavat osallistumista vapaaehtoistyöhön?	17
2.5 Vapaaehtoistyö ja sosiaalinen pääoma	17
3 MENETELMÄT JA AINEISTO	20
3.1 Etnografinen tutkimusstrategia	20
3.1.1 Tutkijan positio ja reflektiivinen paikantaminen	21
3.2 Aineiston keruu ja tutkimuskohteen rajaaminen	23
3.2.1 Teemahaastattelut	23
3.2.2 Osallistuva havainnointi	26
3.3 Aineiston analyysi	27
3.4 Tutkimusetiikka	28
4 RUOKA-APU KONTEKSTINA	31
4.1 Suomalainen ruoka-apu ja suomalainen nälkä	32
4.2 EU:n elintarviketuki	34
4.3 Tutkimusyksikkö ja sen käytänteet, kentälle pääsy	35
4.3.1 Avaustarina	36
4.3.2 Toimipisteen kuvaus	36
4.3.3 Käytänteet ja säännöt	38
5 VAPAAEHTOISTYÖ ELÄMÄN PUNAISENA LANKANA	41
5.1 Motivaatiotekijät	41
5.1.1 Sosiaalisten kontaktien merkitys	42
5.1.2 Vapaaehtoistyö arjen rytmittäjänä	45
5.1.2.1 Kuvaus tyypillisestä päivästä	47
5.1.3 Auttamisen ilo	49

5.1.3.1 Suhde asiakkaisiin	50
5.1.4 Vapaaehtoistyö hyvinvoinnin vahvistajana	54
5.1.5 Vapaaehtoistyö toimeentulon tukena.....	56
5.1.6 Vapaaehtoistyö oppimisena	56
5.2 Tie vapaaehtoistyöhön – kaksi tyyppitarinaa.....	60
5.2.1 Eläköityjän tarina	61
5.2.2 Selviytyjän tarina.....	62
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELUA	64
6.1 Motivaatiotekijät suhteessa aiempaan teoriaan.....	64
6.2 Vapaaehtoistyöntekijöiden profiili	67
6.3 Ruoka-apu ilmiönä vapaaehtoisen näkökulmasta.....	68
6.4 Uusien vapaaehtoisten rekrytointi	69
6.5 Ruoka-aputoiminnan moninaisuus ja ”villi” kenttä.....	71
6.6 Kauppojen vastuullinen toiminta	72
6.7 Tutkimuksen yleistettävyys ja jatkotutkimusaiheita	72
6.8 Lopuksi	74
LÄHTEET	75
LIITTEET	81

1 JOHDANTO

Nykymuotoinen suomalainen ruoka-apu käynnistyi 1990-luvun alussa. Talouslama sai aikaan vapaaehtoistoiminnan arvostuksen ja tarpeen lisääntymisen (Anne Birgitta Yeung 2002, 11), samaan aikaan nousi tarve ruoka-avulle ja ruoka-aputoimintaa alettiin järjestää kirkon ja erilaisten järjestöjen voimin. Sittenkin alun perin 90-luvulla hätäavuksi tarkoitettu nykymuotoinen ruoka-apu on vakiintunut erilaisten kolmannen sektorin toimijoiden hoidettavaksi; tutkijat ovat tuoneet esiin, kuinka suomalaisessa hyvinvointivaltiossa viimeinen vastuu yksilöiden hyvinvoinnista on lipsunut julkiselta vallalta kolmannelle sektorille. Yhteiskunta on vetäytynyt osittain hyvinvointitehtävästään ja ruoka-aputoiminta on osoitus siitä, että Suomi siirtyy yhä kauemmas pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallista ja universalismista. (ks. Malkavaara, Mikko 2002; Hänninen, Karjalainen, Lehtelä & Silvasti 2008; Ohisalo, Maria 2017; Silvasti, Tiina 2011; Silvasti & Karjalainen 2014.) Hyväntekeväisyyden avulla hoidettu yksilöiden viimesijainen turva ei ole ongelmaton – sillä ei ole sääntöjä eikä se myöskään ole kaikkien saatavilla. Ruoka-avusta vastaavat usein vapaaehtoistyöntekijät. Suomalaista ruoka-apua on tutkittu jonkin verran, mutta sen parissa toimivista vapaaehtoisista ei toistaiseksi tiedetä kovinkaan paljoa. Tutkimuksessa on näiltä osin aukko, jota pro gradu -tutkielmani pyrkii täyttämään. Minua kiinnostaa suuresti, ketkä tätä viime käden turvaa suomalaisille tarjoavat.

Tutkielmani aiheena on vapaaehtoistyö suomalaisessa ruoka-avussa. Tutkimusstrategianani on etnografia, jonka avulla pyrin saamaan ilmiöstä mahdollisimman kokonaisvaltaisen ja syvällisen ymmärryksen. Tutkimuskohteenani on yksi ruoka-avun toimipiste, jossa tein kenttätutkimusta kesällä 2016. Aineisto koostuu pääosin osallistuvasta havainnoinnista ja kuudesta puolistrukturoidusta teemahaastattelusta.

Ruoka-avun toimipisteessä jokainen päivä on pieni ihme; jatkuvana virtana saapuvat laatikkopinot täynnä puoliksi kelvollista ja puoliksi syömäkelvotonta ruokaa muuttuvat päivän aikana vapaaehtoisten käsissä kauniiksi esillepanoksi – kuin kaupan tiskiksi – jolta asiakkaat saavat hakea elintarvikkeensa. Pilaantuneet vihannekset haisevat ja työ on fyysisesti kuormittavaa sekä kiireistä. On kiinnostavaa, mikä saa vapaaehtoiset motivoitumaan ja sitoutumaan toimintaan.

Tutkimuksessa lähtökohtana on ruoka-avun vapaaehtoistyön arjen jäsentyminen. Selvitän, mitkä ovat vapaaehtoistyön motiivit ja miten ne vastaavat aiempaan teoriaan ja tutkimukseen. Toisaalta tarkastelen myös toimipisteen käytäntöjä ja vapaaehtoistyön merkitystä yksilötasolla. Kokevatko ruoka-avun vapaaehtoistyöntekijät vapaaehtoistyön lisäävän hyvinvointiaan? Onko vapaaehtoisilla itsellään haasteita toimeentulossa? Kuinka he ovat päätyneet tekemään vapaaehtoistyötä ruoka-avussa?

Tutkimukseni on yhteiskuntapoliittisesti ajankohtainen ja merkityksellinen. Molemmat keskiössä olevat teemat, vapaaehtoistyö ja ruoka-apu, herättävät jatkuvasti keskustelua tutkija-, kansalais- sekä poliitikotasolla. Nylundin ja Yeungin (2005) mukaan Suomalainen keskustelu vapaaehtoistyöstä käsittelee usein vapaaehtoisten ja ammattilaisten työnjakoa: kansalaistoiminnassa on nähty mahdollisuus vähentää julkisen sektorin tarjoamia palveluita. Toisaalta hyväntekeväisyyttä on kritisoitu välinpitämättömyydestä yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja köyhyyden ylläpidosta. Keskusteluun ovat osallistuneet poliitikot, tutkijat, sosiaali- ja diakonialan ammattilaiset sekä kansalaiset – vähiten Suomessa on kuultu vapaaehtoisia itseään. (emt. 2005, 13–14, 24.) Tässä tutkielmassa haluan antaa äänen vapaaehtoisille: keskiössä ovat heidän ajatuksensa ja tulkintansa todellisuudesta.

Tutkimus on tehty aineistolähtöisesti eli tutkimuskysymykset ovat muuttuneet ja tarkentuneet tutkimusprosessin aikana. Teorian painotukset ovat muodostuneet empiirisen aineiston perusteella. Etnografiselle tutkimukselle onkin tyypillistä sen joustavuus: tutkimusprosessin aikana voidaan muuttaa paitsi tutkimuskysymyksiä, myös esimerkiksi tiedonkeruumenetelmiä ja aineistoja (Kananen, Jorma 2014, 29).

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Mitkä ovat toiminnan motivaatiotekijät?
- 2) Ketkä vapaaehtoistyötä tekevät ja miksi?

Tutkimuksessa selviää, että tutkimuskohteessa ruoka-avun vapaaehtoistyö on aikaa vievää ja vapaaehtoiset ovat sille omistautuneita. Tarkastelemani vapaaehtoiset ovat pääosin eläkeläisiä ja eläkeikää lähenteleviä naisia. Osalla on omakohtaista kokemusta ruoka-avun asiakkuudesta aiemmin elämässä, toisaalta vapaaehtoistyöstä kiitokseksi saatu ruoka on useimmille merkityksellinen apu taloudellisesti. Vapaaehtoisten todellisuudessa vapaaehtoistyö mielletään enemmän työksi kuin harrastukseksi. Keskeisimmät motivaatiotekijät ovat rytmin saaminen arkeen, sosiaaliset kontaktit, henkisen hyvinvoinnin vahvistuminen, auttamisen ilo ja ruoan saaminen itse. Vapaaehtoistyön ulkokohtaiset motiivit, esimerkiksi sen tekijästään toisille lähettämät signaalit, eivät toimi motivaatiotekijöinä, kuten eivät oletusarvoisestikaan kulttuurissa, jossa vapaaehtoistyötä ei perinteisesti arvosteta työ- tai opintomarkkinoilla (ks. Hustinx, Handy, Cnaan, Brudney, Pessi & Yamauchi 2010, 357–358). Altruismi on keskeinen motivaatiotekijä, kuten myös muussa suomalaisessa vapaaehtoistyössä (ks. Hustinx ym. 2010; Yeung 2002). Motivaation ulottuvuuksina vahvimmin esiintyvät antaminen, toiminnallisuus, jatkuvuus, saaminen ja läheisyys. Näistä antaminen, toiminnallisuus ja jatkuvuus korostuvat myös aiemmassa tutkimuksessa suomalaisesta vapaaehtoistyöstä (ks. Pessi & Oravasaari 2010). Kuormittaviksi tekijöiksi koetaan vapaaehtoistyön fyysinen raskaus ja ikävät asiakaskokemukset. Vapaaehtoistyössä opitaan vuorovaikutustaitoja, asiakaspalvelutaitoja, erilaisia käytännön taitoja, työelämätaitoja ja se laajentaa maailmankatsomusta. Lisäksi vapaaehtoistyö on maahanmuuttajataustaisille vapaaehtoistyöntekijöille mahdollisuus kehittää kielitaitoa. Vapaaehtoiset suhtautuvat asiakkaisiin vertaisina. Vapaaehtoisille ruoka-aputoiminta näyttäytyy välttämättömyytenä yhteiskunnassa, jossa ihmisten toimeentulo ei riitä ruokaan.

Luvussa kaksi keskityn erilaisiin teorioihin vapaaehtoistyöstä – erityisesti sen yhteiskunnallisesta merkityksestä ja motivaatiotekijöistä. Tämän jälkeen luvussa kolme esittelen tutkimusmenetelmiäni sekä pohdin tutkimusetiikkaa. Luvussa neljä esittelen ruoka-apua tutkielman kontekstina: käyn läpi sen historiaa, toimintamalleja ja sen ympärillä tehtyä tutkimusta. Jotta ruoka-avun problematiikkaa voisi ymmärtää, on avattava myös ruokaturvan käsitettä. Luku viisi esittelee tutkimustuloksia. Johtopäätöksissä käyn läpi tutkimustuloksia suhteessa teoriaan ja teen esityksiä tulevista tutkimusaiheista.

2 VAPAAEHTOISTYÖ

Tässä luvussa esittelen vapaaehtoistyön määrittelyjä ja sille läheisiä käsitteitä: vapaaehtoistyötä suomalaisessa kontekstissa, yhteiskunnallisena ilmiönä sekä erityisesti teoriaa vapaaehtoistyön motivaatiosta. Sivuan myös vapaaehtoistyöhön liittyvää sosiaalisen pääoman käsitettä. Koska painotan näitä osa-alueita, jää suomalaisen vapaaehtoistyön historian avaaminen toisiin tutkimuksiin.

Euroopan parlamentin mietinnössä (2008, 11) vapaaehtoistyö määritellään seuraavasti:

”1) Vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellista korvausta vastaan eli siitä ei makseta. 2) Sitä tehdään omasta vapaasta tahdosta. 3) Se hyödyttää kolmatta osapuolta perhe- ja ystäväpiirin ulkopuolella. 4) Se on kaikille avointa. Vapaaehtoistyön muotoja on useita, ja niihin kuuluvat laajasti nähtynä vastavuoroinen ja/tai oma-apu, filantropia tai muiden palveleminen, kampanjointi ja asianajo sekä osallistuminen ja itsehallinto.”

Anne Birgitta Pessi (2011b) taas kuvailee vapaaehtoistyötä yksilöiden omaan haluun perustuvaksi sosiaalisiksi systeemiksi, joka mahdollistaa yksilöllisesti yhdessä olemisen ja toiminnan toisten hyväksi. Hän käyttää myös termiä ”hyvän kehä”. Pessin mukaan vapaaehtoistoiminnan koetaan olevan keino ylläpitää toivoa ja edistää välittämistä, altruismia ja kohtaamista. Vapaaehtoistoiminnassa luottamus on keskeistä. Luottamus tulee näkyväksi yhteistoimintana ja vastavuoroisena auttamisena sekä yhteisinä arvoina ja positiivisena ilmapiirinä. Vapaaehtoistyö synnyttää yhteiskunnallista luottamusta. (emt. 2011b, 183–185, 191.) Vapaaehtoistyön yhtenä keskeisenä piirteenä on sosiaalisen pääoman muodostaminen. Se piilee ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sille on tyypillistä luottamus, yhdessä tekeminen, sosiaaliset verkostot, yhteiset säännöt, sitoutuminen ja yhteenkuuluvuus. (Euroopan parlamentti 2008.)

Monien kansainvälisten tutkimusten mukaan vapaaehtoistyöllä saattaa olla myös vaikutuksia vapaaehtoistyötä tekevän yksilön hyvinvointiin. Antti Tanskasen ja Mirkka Danielsbackan vuonna 2015 julkaistun tutkimusartikkelin mukaan suomalaiset suurten ikäluokkien edustajat, jotka osallistuvat yhdestä neljään vapaaehtoistyön muotoon, ovat

onnellisempia kuin he, jotka eivät osallistu mihinkään näistä. Nuorempien sukupolvien edustajista kahteen vapaaehtoisen auttamisen muotoon osallistuvat ovat onnellisempia kuin he, jotka eivät osallistu lainkaan. (Tanskanen & Danielsbacka 2015, 427, 477–478.)

Pessi ja Oravasaari (2010, 10–11) esittelevät kolme vapaaehtoistyön paradigmaa, jotka edustavat erilaista ajattelua ja eri aikakausia:

- 1) *Palvelutyön paradigma* korostaa motivaatiotekijänä altruismia ja toiminnassa huomio keskittyy hyvinvointiin ja sosiaaliseen tukeen. Vapaaehtoistyö tapahtuu organisaatioissa, joita pyörittävät palkatut ammattilaiset ja vapaaehtoistyön tehtävät on ennakkoon määritelty – niihin usein myös koulutetaan. [Manifesto for change 2008; Rochester ym. 2010, 10–11.]
- 2) *Kansalaisyhteiskunnan paradigmassa* motivaatiotekijät ovat laajentuneet altruismista apuun itselle ja toisille, yhteiseen toimintaan yhteisten tavoitteiden eteen. Toiminta on esimerkiksi aktivismia, vertaistukea ja kampanjoita. Organisaatioita on laidasta laitaan: organisoiduista järjestöistä vapaisiin ryhmiin. Vapaaehtoiset voivat itse kehittää ja ideoida toimintaa ja ottaa siitä vastuuta. [Musick & Wilson 2008; Lyons, Wijkstöm & Clary 1998; Suomessa Yeung 2002.]
- 3) *Vapaa-ajan paradigmassa* korostuvat yksilön sisäiset motivaatiotekijät; oppiminen, tietojen ja taitojen hankkiminen. Toiminta tapahtuu monilla sektoreilla mutta erityisesti kulttuurin ja urheilun saralla. Organisaatioiden muodot ja vapaaehtoisten roolit ovat moninaisia. [Stebbins & Graham 2004; Rochester ym. 2010, 13–15.]

Briitta Koskiahon (2001, 16) mukaan vapaaehtoistoiminnan käsitteellä viitataan usein järjestöjen toimintaan ja vapaaehtoistyöllä yksilöiden tekemään työhön, kun taas Pessi ja Oravasaari (2010, 9) käyttävät termejä rinnakkaisina. Itse käytän tässä tutkielmassa termejä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta synonyymeina; tekijöistä taas käytän rinnan käsitteitä vapaaehtoinen ja vapaaehtoistyöntekijä.

2.1 Vapaaehtoistyön toimintaympäristöt ja -muodot Suomessa

Vapaaehtoistyö Suomessa on aktiivista. Yeungin (2002, 61) mukaan Suomessa vapaaehtoistyöhön osallistutaan runsaslukuisemmin kuin monissa maissa, vaikka se jääkin vielä jälkeen Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian luvuista. Keskimääräinen toimintaan osallistumisaika kuukautta kohden (18 tuntia) on erityisen korkea ja siinä suomalaiset peittoavat myös aktiivisen vapaaehtoistyön maat Yhdysvallat ja Kanadan (emt. 2002, 62). Suomen virallisen tilaston (SVT 2009) mukaan yli 10-vuotiaista suomalaisista 29 % oli tehnyt vapaaehtoistyötä viimeisen neljän viikon aikana ja viimeisen vuoden aikana 40 %. Suomessa tyypillisimpiä vapaaehtoistyön muotoja ovat toiminta urheiluseuroissa ja liikuntakerhoissa, lisäksi suomalaiset toimivat paljon asuinalueyhdistyksissä, kylätoimikunnissa ja taloyhtiöissä. Melko yleistä on myös osallistuminen uskonnollisten yhteisöjen ja erilaisten harrastusseurojen toimintaan. (emt. 2009.)

Iso osa suomalaisesta vapaaehtoistyöstä tehdään erilaisissa yhdistyksissä, Yeungin (2002, 30) mukaan 62 %. Yhdistys on useamman henkilön yhteenliittymä, joka perustuu vapaaehtoisuudelle ja yhteiselle tavoitteelle. Yhdistys ei ole riippuvainen valtiosta, ja sen jäsenistä suurin osa ei ole palkkasuhteessa yhdistykseen. Suomessa yhdistystoimintaa määrittää yhdistyslaki ja rekisteröidyillä yhdistyksillä on vahva asema. Yhdistystoimintaan osallistuminen on runsasta. Eri väestöryhmien kohdalla on kuitenkin eroja, esimerkiksi sosiaaliekonominen asema vaikuttaa; ylemmät toimihenkilöt osallistuvat eniten ja työttömät vähiten. (Siisiäinen & Kankainen 2017.)

Yhdistykset toimivat kolmannella sektorilla. Kolmatta sektoria kuvailevat vapaaehtoisuus ja voittoa tavoittelematon kansalaistoiminta. Sen organisaatioiden monimuotoisuus on laaja, niin toimintojensa kuin kokonsakin puolesta. Kolmas sektori on yksi yhteiskunnan neljästä sektorista: *”ensimmäinen sektori – markkinat ja yritys-elämä, toinen sektori – valtio ja julkinen sektori, kolmas sektori - kansalaisjärjestöt ja vapaaehtoinen kansalaistoiminta, neljäs sektori – perhe, kotitaloudet, intiimit suhteet ”*. Kolmannelle sektorille rinnakkaisia termejä ovat epävirallinen sektori, pehmeä sektori ja autonominen sektori. Myös kansalaisyhteiskuntaa on usein käytetty kolmannen sektorin synonyymina, vaikka sen kohdalla onkin korostettu järjestäytymätöntä, spontaania toimintaa ruohonjuuritasolla ja

poliittista ulottuvuutta. (Konttinen, Esa 2017.) Koskiahon (2001, 17) mukaan kansalaisyhteiskunta on epävirallisen toiminnan yhteisöllinen alue ja samalla eräänlainen sateenvarjokäsite kolmannelle sektorille, vapaaehtoistyölle ja omaehtoiselle poliittiselle toiminnalle.

2.2 Vapaaehtoistyö ja yhteiskunta

Yhteiskunnallisesti vapaaehtoistyöhön kytkeytyy monenlaisia merkityksiä. Pidän näiden ulottuvuuksien avaamista merkityksellisenä, koska ne selittävät osaltaan tutkielmani merkitystä ja lähtökohtaa. Kuten johdannossa esitän, Nylundin ja Yeungin (2005, 13–14, 24) mukaan suomalainen keskustelu käsittelee usein vapaaehtoisten ja ammattilaisten työnjakoa, vaikka toisaalta hyväntekeväisyyttä on kritisoitu välinpitämättömästä suhtautumisesta yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja köyhyyden ylläpidosta. Carr, King ja Matz-Costa (2015, 294) taas esittävät, että Freedmanin [1999] ja Havens & McNamaran [2007] mukaan vapaaehtoistyö voidaan nähdä vastauksena suurten ikäluokkien eläköitymiselle ja työikäisten tietotaitoon syntyvälle aukolle.

Hustinxin ym. (2010) mukaan Salamonin ja Anheierin [1998] sekä Salamonin ym. [2000] kehittämän sosiaalisten lähtökohtien teorian (*Social Origins Theory*) perusteella valtiot voidaan jakaa neljään regiimiin: liberaaliin, sosiaalidemokraattiseen, korporatiiviseen ja statistiseen, perustuen valtion hyvinvointipalveluiden kuluihin sekä kolmannen sektorin laajuuteen ja fokukseen. Teorian mukaan maissa, joissa valtiolla on niukka julkinen hyvinvointisektori (liberaali regiimi), kolmas sektori vastaa laajalti sosiaalisista palveluista, kun taas maissa joissa on laaja julkinen hyvinvointisektori (sosiaalidemokraattinen regiimi), kolmas sektori toimii muualla kuin sosiaalisten palveluiden parissa. Tästä johdetusti Hustinx ym. (2010) testaavat opiskelijoiden motivaatiota koskevassa tutkimuksessa hypoteesia, jonka mukaan mitä enemmän valtio vastaa sosiaalipalveluista, sitä vähemmän vapaaehtoisten motivaatio on altruistista ja enemmän yksilön omia etuja ajavaa. (emt. 2010, 350, 352.) Tämä hypoteesi ei täysin pidä. Suomen tulokset ovat ristiriitaisia suhteessa ennakko-oletuksiin, koska altruismi arvotetaan suurimmaksi

motiiviksi vapaaehtoistyölle, vaikka valtio vastaakin laajalti sosiaalipalveluista. Mahdollisena selityksenä tälle esitetään Suomen liukumaa kauemmas sosiaalidemokraattisesta regiimistä, kohti sosiaalidemokraattisen maan hybridimuotoa. Toisena mahdollisena selityksenä Suomen poikkeavalle tulokselle pidetään pohjoismaista kontekstia, jossa vapaaehtoistyön rooli liittyy aktivismiin, eikä niinkään kulttuurisiin arvoihin tai vapaa-ajan mieltymyksiin. (emt. 2010, 370–371.)

Vapaaehtoistyö tapahtuu usein järjestökentällä, jonka toimintaympäristöt kertovat myös jotakin yhteiskunnasta. Mary Haddadin (2006) mukaan yhdistykset (*non-governmental organizations*) voidaan jakaa kahteen kategoriaan: sitoutuneisiin (*embedded*) ja sitoutumattomiin (*nonembedded*). Sitoutuneilla organisaatioilla on vahvat yhteydet julkiseen valtaan, kun taas sitoutumattomat toimivat itsenäisesti. Haddadin (2006) mukaan osallistuminen näihin eri organisaatiotyyppihin on vahvassa yhteydessä kansalaisten arvoihin. Mikäli kansalaiset uskovat, että valtion tulee vastata sosiaalisiin ongelmiin, maassa on enemmän osallistumista sitoutuneisiin yhdistyksiin. Jos taas kansalaismielipiteen perusteella kansalaisyhteiskunta on vastuussa sosiaalisten ongelmien ratkaisusta, on osallistuminen vahvempaa sitoutumattomissa organisaatioissa. Tutkimuksen perusteella Suomi edustaa valtiota, jossa molempien koetaan olevan vastuussa ja maasta löytyy vahvaa osallistumista sekä sitoutuneisiin että sitoutumattomiin organisaatioihin. (emt. 2006.)

2.3 Lähtökohtia vapaaehtoistyön motivaatiotekijöiden tarkasteluun

”Motivaatiota tarkastellessa peruskysymys on ”miksi?”” (Liukkonen & Jaakkola 2002, 15).

Motivaatio vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen kolmella tavalla. Se toimii *”käyttäytymisen energian lähteenä”* eli saa toimimaan kulloisellakin tavalla. Se *”suuntaa käyttäytymistä”* eli motivaatio ajaa yksilöä toimimaan tavoitteiden toteutumista edistävällä tavalla. Motivaatio myös *”säätlee käyttäytymistä”*, saaden arvioimaan tilanteiden merkitystä itselle ja omaa osaamista suhteessa siihen. (emt. 2002, 14.) Motivaatiopsykologiassa

halutaan selvittää, minkä takia ihmiset valitsevat tietyn toimintamallin toisen sijaan (Nurmi & Salmela-Aro 2005, 10). Motivaatioteoriat ovat kehittyneet alkuvaiheen fysiologisia tarpeita korostaneista viettiteorioista nykypäivän kokonaisvaltaisempaan, moderniin motivaatioteoriaan, jossa korostuvat ihmisen tavoitteet ja niihin liittyvät merkitykset sekä tunteet (Jaakkola & Liukkonen 2002, 18–28; Salmela-Aro & Nurmi 2005, 12–23).

Tässä tutkielmassa tarkastelen vapaaehtoistyöhön osallistumisen motivaatiotekijöitä ensisijaisesti aiemman tutkimuksen sekä sosiaalitieteellisten teorioiden kautta, joita käsittelem seuraavaksi. Tutkimus on rajattu itse arvioituihin motivaatiotekijöihin.

2.3.1 Suomalaisen vapaaehtoistyöhön osallistumisen motivaatiotekijät

Vuonna 2010 toteutetun laajan vapaaehtoistyöhön liittyvän tutkimuksen avoimissa vastauksissa vapaaehtoistoimintaan lähtemiseen liittyviksi tekijöiksi suomalaisilla nousivat useimmiten ”halu auttaa”, ”oma kokemus / vertaistuki” ja ”murros elämässä” (Pessi & Oravasaari 2010, 145). Pessi ja Oravasaari (2010) esittävät, että aiempien tutkimusten mukaan ”auttamisen halu” on suomalaisten keskeisin motivaatiotekijä. Muina merkittäviä motivaatiotekijöinä on nähty ”halu käyttää vapaa-aikaansa johonkin hyödylliseen toimintaan” sekä ”halu saada säännöllistä päiväohjelmaa”. Suomalaisten naisten osalta motivaatiotekijöinä korostuvat usein erityisesti ”auttamishalu”, ”into oppia uusia asioita” sekä ”toive uusiin ihmisiin tutustumisesta”; miehillä taas painottuvat ”ystävien ja tuttavien vaikutus”, ”halu käyttää ylimääräinen vapaa-aika hyödylliseen tekemiseen” sekä ”tunne kansalaisvelvollisuudesta”. Muuhun Eurooppaan verrattuna altruismin osuus suomalaisessa vapaaehtoistyössä on poikkeuksellisen korkea. (emt. 2010, 141.)

Yeungin (2002) mukaan nuorimmilla vapaaehtoisilla motivaatiotekijöinä korostuvat ”uuden oppimisen halu” sekä ”ystävien vaikutus ja innostaminen”. Iäkkäimmillä vapaaehtoisilla taas korostuu ”halu saada uusia tuttavuuksia”, ”säännöllinen päiväohjelma” sekä toisaalta ”ideologiset vakaumukset ja auttamishalu”. (emt. 2002, 34, 52.) Myös tulo- ja koulutustaso vaikuttavat motivaatiotekijöihin. Korkeampien tulojen ryhmässä motiiveina

korostuvat ”omat ja lasten harrastukset”, ”kansalaisvelvollisuus” ja ”yleinen kiinnostus”. Matalampien tulojen ryhmässä taas motivaatiotekijöinä painottuvat ”halu auttaa”, ”uudet ihmiset”, ”tuttava pyysi” ja ”toive mielekkäästä tekemisestä”. Yliopistokoulutuksen saaneilla motivaatiotekijänä nousi esiin ”traditio”, peruskoulutaustaisilla taas ”toive sosiaalisista kontakteista ja merkityksellisestä tekemisestä”. (Yeung 2002, 39, 42.) Yeungin (2002, 36) tulosten perusteella ulkokohtaiset vapaaehtoisuusiivot eivät ole suomalaisille lainkaan tyypillisiä; vain yksi prosentti ilmoitti osallistuvansa toimintaan saadakseen etua työmarkkinoilla tai opintopisteitä.

Hustinx ym. (2010), jotka tutkivat opiskelijoiden motivaatiota vapaaehtoistyöhön, tarkastelevat ilmiötä signaaliteorian kautta. Signaaliteorian [Spence 1973] mukaan vapaaehtoistyö lähettää aina signaaleja tekijänsä ominaisuuksista. Hustinxin ym. (2010) tutkimuksessa esitetään signaaliteoriasta johdettu hypoteesi, että maissa joissa rekrytoinnissa ja esimerkiksi yliopistojen valintaperusteissa huomioidaan tehty vapaaehtoistyö, on todennäköistä, että vapaaehtoiset ryhtyvät tehtäviinsä niiden välittämän viestin perusteella. Tämä hypoteesi todetaan paikkansapitäväksi. Tutkimuksen mukaan signaalit eivät siis toimi motivaatiotekijöinä suomalaisten opiskelijoiden vapaaehtoistyön tekemiselle. (emt. 2010, 357–358 & 370.)

2.3.2 Vapaaehtoistyön timanttimali

Anne Birgitta Yeungin (2004, 32) kehittämän timanttimalin avulla vapaaehtoistyön motivaatiotekijöitä voidaan tarkastella neljällä ulottuvuudella: ”*pohdinta – toiminta, läheisyys – etäisyys, jatkuvuus – uuden etsintä ja saaminen – antaminen*”. Nämä neljä ulottuvuutta eivät ole erillisiä, vaan linkittyvät toisiinsa. Toinen puoli (toiminta, etäisyys, uuden etsintä ja antaminen), edustaa itsestä ulospäin lähtevää motivaatiota. Toinen puoli (pohdinta, läheisyys, jatkuvuus ja saaminen) taas edustaa sisäistä motivaatiota. Yeung korostaa, että timanttimalilla halutaan kuvata vapaaehtoistyön motivaatiotekijöiden moninaisuutta, eikä se ole arvosidonnainen tai edusta vastaparia altruismi–egoismi. (emt. 2004, 32–33.) Timanttimalin vastinparit eivät rajaa toisiaan pois, vaan ne saattavat

molemmat näyttäytyä rinnakkain (Pessi & Oravasaari 2010, 155). Sivun 16 taulukkoon olen kuvannut näiden motivaatiotekijöiden sisältöä käytännössä lainaten Pessin ja Oravasaaren (2010) esimerkkejä, jotka esitettiin vapaaehtoistyötä koskevaan tutkimukseen (2010) osallistuneille ihmisille.

Vuoden 2010 tutkimuksessa käy ilmi, että suomalaisten osalta näistä vastinpareista korostuvat vahvimmin antaminen, toiminnallisuus ja jatkuvuuden etsintä. Myös pohdinnallisuus, läheisyys, uuden etsintä ja saaminen ovat tärkeitä motivaatiotekijöitä, kun taas etäisyys on vähemmän esiintyvä motiivi. (Pessi & Oravasaari 2010, 147.) Ikä on yhteydessä motiiveihin, tutkimuksen mukaan nuorille (20–29-vuotiaille) merkittävin motivaatiotekijä on auttaminen, toiseksi merkittävimpiä tekijöitä ovat toiminta ja toisaalta pohdinta. Puolestaan iäkkäimpien ryhmissä (60–69-vuotiaat ja yli 70-vuotiaat) korostuu motiivina jatkuvuus, kun taas antaminen, saaminen ja etäisyys ovat suhteessa vähäisempiä kuin muilla ikäryhmillä. Tulee kuitenkin huomioida, että iäkkäämpien ihmisten kolme tärkeintä motivaatiotekijää ovat samat kuin koko väestöllä: antaminen, toiminnallisuus ja jatkuvuus. (emt. 2010, 159.) Samassa tutkimuksessa selvitettiin myös tekijöitä, jotka vapaaehtoisten mielestä edesauttavat toimintaan sitoutumista. Näitä tekijöitä olivat toiminnan yleinen mielekkyys (auttamisen ilo, oppiminen, toiminnan koettu tärkeys), sosiaaliset kontaktit ja myönteinen palaute. (emt. 2010, 147.)

Taulukko 1. Timanttimalin motivaation ulottuvuuksien kuvaus (Pessi & Oravasaari 2010, 156–158).

Motivaation ulottuvuus:	”Voi liittyä seuraaviin”:
Pohdinnallisuus	<i>”arvot toimintaan, roolimallit, oma henkinen kasvu, omien vaikeiden asioiden läpikäynti”</i>
Toiminnallisuus	<i>”puuhaa vapaa-aikaan, ylimääräistä aikaa”</i>
Läheisyys	<i>”uusien ihmisten tapaaminen, ryhmään kuuluminen, vuorovaikutus, halu edistää sosiaalisia verkostoja”</i>
Etäisyys	<i>”oman jutun’ etsimiseen suhteessa omaan lähipiiriin, toiminnan joustavuuteen ja epäbyrokrattisuuteen”</i>
Uuden etsintä	<i>”uuden teeman kiinnostavuus, vastapaino, uuden oppiminen, laajennusta elämänpäiriin, oma muutos”</i>
Jatkuvuus	<i>”aihepiirin tuttuus, aiemmat mukavat kokemukset, elämäntaari, oma identiteetti, jatkoa palkkatyölle, oman hyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpito”</i>
Saaminen	<i>”itsensä toteuttaminen, oma hyvinvointi, toiminnan palkitsevuus, tunnetason antoisuus, ryhtiä ajankäyttöön, työkokemuksia”</i>
Antaminen	<i>”jonkin erityisryhmän tarpeet, halu auttaa, toive auttamisen leviämisestä, vastavuoroisuus, omat elämäntokokemukset, joista haluaa jakaa”</i>

2.4 Mitkä tekijät ennustavat osallistumista vapaaehtoistyöhön?

Carrin ym. (2015, 308) Chicagon väestölle tehdyn tutkimuksen perusteella iällä ja elämäntilanteella on yhteys tehdyn vapaaehtoistyön muotoihin. Jo aiemmin tutkimuksissa on todettu vapaaehtoistyöhön osallistumisen liittyvän elämänkaaren vaiheisiin, erityisesti sosiaalisen verkoston ja motivaation osalta (emt. 2015, 297). Hyväntekeväisyyteen (charity) osallistumisella ja yksilön iällä ei ole yhteyttä. Sen sijaan yksinhuoltajilla, vammaisilla ja etävanhemmilla on alempi todennäköisyys osallistua hyväntekeväisyyteen. Nuorten parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön (youth-oriented volunteering) osallistuvat todennäköisimmin henkilöt, joilla on lapsia ja epätodennäköisimmin yli 30-vuotiaat. Ikä taas kasvattaa todennäköisyyttä osallistua nimenomaan uskonnolliseen vapaaehtoistyöhön (religious volunteering); myös työttömillä, kotivanhemmilla ja lapsellisilla pareilla on korkeampi todennäköisyys kuin muilla ryhmillä. 30–65-vuotiailla on korkein todennäköisyys osallistua vapaaehtoistyöhön kansalaistoiminnassa (civic volunteering). Kahteen tai useampaan vapaaehtoistyön muotoon osallistuvat todennäköisimmin 45–59-vuotiaat, yli 75-vuotiaat, työtä etsivät, opiskelijat, lapsettomat parit ja vanhemmat, joiden lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa. (emt. 2015, 308–309.)

Tilastokeskuksen tutkimuksen (SVT, 2009) mukaan Suomessa vapaaehtoistyötä tekevät hieman enemmän miehet kuin naiset. Ikäryhmistä eniten vapaaehtoistyötä tekevät keski-ikäiset (45–64-vuotiaat). Korkeasti koulutetut tekevät enemmän vapaaehtoistyötä kuin matalammin koulutetut. (emt. 2009.) Myös Yeungin (2002) mukaan miesten osuus vapaaehtoistyössä on hieman suurempi kuin naisten. Hieman keskimääräistä enemmän osallistuvat myös työttömät ja lomautetut sekä toisaalta yrittäjät ja johtavassa asemassa olevat henkilöt. Eniten aikaa taas vapaaehtoistyöhön käyttävät yli 50-vuotiaat ja eläkeläiset sekä toinen ääripään ikäryhmä: 15–24-vuotiaat. (emt. 2000, 25.)

2.5 Vapaaehtoistyö ja sosiaalinen pääoma

”Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, joilla on kykyä edistää verkoston jäsenten välistä yhteistoimintaa, resurssien hyödyntämistä ja toimintojen yhteensovittamista” (Ruuskanen, Petri, 2017).

Sosiaalinen pääoma on käsite, joka on syntynyt kuvaamaan sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyviä mahdollisuuksia ja vahvuuksia. Sen vahvuutena on kyky yhdistää eri alojen tutkimustuloksia, ja siitä onkin käyty vilkasta keskustelua eri tieteiden piirissä. (Keskinen & Teräs 2008, 7.) Sosiaalinen pääoma syntyy yhteisön jäsenten välisessä kanssakäymisessä (Ilmonen, Kaj 2000, 10). Sen myötä yksilöiden vuorovaikutus paranee ja toimintojen koordinoiminen helpottuu, tehostaen näin tavoitellun lopputuloksen saavuttamista. (Ruuskanen 2001, Yhteenveto.) Sosiaalinen pääoma liittyy käsitteisiin *inhimillinen pääoma, osaamispääoma ja kulttuurinen pääoma*. Nämä käsitteet pyrkivät kuvaamaan sitä, ettei perinteisen taloustieteen fyysinen pääoma käsitteenä ole riittävä. (Ruuskanen, Petri 2001, 1.)

Pekka Kaunismaa (2000) esittää, että Putnamin mukaan sosiaalista pääomaa voidaan tarkastella yhteiskunnan/yhteisön ominaisuutena tai Bourdieun, Colemanin, Stollen ja Rochon mukaan yksilön käytettävissä olevien mahdollisuuksien kokonaisuutena. Kun sosiaalinen pääoma nähdään yksilön resursseina, pidetään sitä sosiaalisen rakenteen ominaisuutena, joka jakautuu yksilöille epätasaisesti. (emt. 2000, 135.) Yksilön käytössä oleva sosiaalinen pääoma muodostuu niistä voimavaroista, jotka hän saa yhteisöltä käyttöönsä (Jokisaari 2005, 72).

Vapaaehtoistyö ja sosiaalinen pääoma linkittyvät voimakkaasti toisiinsa. Sosiaalisen pääoman käsite on nähty mahdollisuutena perustella kansalaistoimintaa ja toisaalta paikata hyvinvointivaltion aukkoja. (Ruuskanen, 2017.) Yhdistystoiminnassa mukana olevilla ihmisillä on paljon kontakteja ja verkostoja, ja he osaavat käyttää näitä omaksi ja yhteisönsä eduksi (Kaunismaa 2000, 121).

Yhdistystoiminta tarjoaa areenan oppia kansalaistaitoja; saada positiivisia kokemuksia vaikuttamisesta sekä vuorovaikutteisuuden merkityksestä ja ymmärtää yhteiskunnan koostuvan meistä. Se luo integraatiota ja luottamusta. Kansalaisyhteiskunnassa toimiminen auttaa rakentamaan sosiaalista identiteettiä. Tutkimuksissa on todettu, että aktiivinen kansalaistoiminta on yhteydessä yksilötason sosiaalisen pääoman kanssa. (Kaunismaa 2000, 120–121, 130–132.)

Yhdistysten toimintaan lähtee mukaan kansalaisia erilaisista lähtökohdista, muodostaen näin verkostoja. Nämä verkostot mahdollistavat tiettyjen asioiden toimeenpanon, jotka olisivat muuten tavoittamattomissa. Yhdistystoiminnan verkostot luovat paikallisesti rakenteita, joihin on mahdollista kerryttää sosiaalista pääomaa. Suomalaisiin yhdistyksiin on kerääntynyt paikallisella tasolla valtava määrä sosiaalista pääomaa, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi kriisitilanteissa. (Kaunismaa 2000, 137, 140).

Ruuskanen (2001) mukaan sosiaalinen pääoma on saanut osakseen myös kritiikkiä. Eri tieteenaloilla käsitteen sisältö ja merkitys painottuvat eri tavoin. Ruuskanen esittää, että Solowin [1995] mukaan taloustieteen parissa on kritisoitu käsitteen epämääräisyyttä ja mittaamisen hankaluutta. (emt. 2001, 4.) Ilmonen (2000) esittää, että sosiaalisen pääoman promootiossa on tavoitteena eräänlainen aikahyppy historiassa taaksepäin vanhoihin kyläyhteisöihin. Näin kansalaisyhteiskunta palaisi ottamaan vastaan hyvinvointivaltion vastuut, vaikkei tästä olekaan takeita. Ilmonen tuo esiin, että keskustelussa usein unohdetaan, kuinka hyvinvointivaltion toiminta ja tuki on itse asiassa mahdollistanut yhdistystoiminnan kultakauden. (emt. 2000, 12.)

3 MENETELMÄT JA AINEISTO

Tutkielmani on kvalitatiivinen, etnografinen tapaustutkimus. Pertti Alasuutari (2011, 26) kuvailee kvalitatiivista tutkimusta ”arvoituksen ratkaisemiseksi”, joka ei ole vastakkaista kvantitatiiviselle tutkimukselle vaan päinvastoin tukee sitä, tai toimii jatkumona.

Tutkimusstrategianani on etnografiaa, jonka avulla haluan löytää syvemmän ymmärryksen sekä itselleni että tieteelliselle tutkimukselle toistaiseksi melko vieraasta ilmiöstä. Toivon paljastavani uusia näkökulmia ja tekeväni havaintoja ilmiöistä, joita tutkittavat eivät itse osaa välttämättä sanallistaa.

Keräsin tutkimusaineistoa osallistuvalla havainnoinnilla eräässä ruoka-apua jakavassa toimipisteessä. Lisäksi tein yksikön vapaaehtoistyöntekijöille teemahaastatteluja. Huomioin tutkimusprosessissani, että etnografialle on ominaista fokuksen ja tutkimuskysymyksen tarkentuminen ja muuttuminen tutkimuksen kuluessa (Hammersley & Atkinson 2007, 3).

Etnografia on luonteva valinta tämän tutkimuksen tutkimusstrategiaksi, koska arvioni perusteella saan sen avulla kattavimmat vastaukset tutkimuskysymyksiini. Aineiston analyysissä käytän koodausta, teemoittelua ja tyypittelyä.

Anna-Sofia Salonen on väitöskirjassaan (2016) tutkinut ruoka-apua samantyyppisin menetelmin, mutta painotus on ollut avun saajissa. Näin ollen tutkielmani avaa uudenlaisia näkökulmia ruoka-avun kenttään.

3.1 Etnografinen tutkimusstrategia

Etnografia on laadullisen, eli kvalitatiivisen tutkimuksen muoto, jonka alkuperä on antropologiassa (Kananen 2014, 7). Etnografiassa keskitytään yleensä rajatun ihmisryhmän

tarkkailuun omassa toimintaympäristössään ja arjessaan. Havainnointi on keskeisin menetelmä, mutta sitä täydennetään monenlaisin lähtein, esimerkiksi haastatteluin ja dokumentein. Aineiston keruu on jollain tapaa jäsentämätöntä; siihen ei kuulu joustamaton ja tiukka suunnitelmallisuus – toisaalta kategoriat rakentuvat vasta analyysin pohjalta. Analyysiin kuuluvat tulkinnat toiminnasta ja käytänteistä sekä niiden merkityksestä ja yhteyksistä toiminnan eri tasoilla. Lopputuloksena tutkimuksesta saadaan kuvailuja, selityksiä ja teorioita. (Hammersley & Atkinson 2007, 3.)

Etnografiassa tutkimuskohteena voivat olla kaikenlaiset ihmisten muodostamat ryhmät. Ominaista etnografialle on, että tutkija elää ja kokee tutkimuskohteensa kanssa. Etnografiassa tutkimuskohdetta nimitetään kulttuuriksi. (Kananen 2014, 9.) Kulttuuria tutkittaessa halutaan saada selville ilmiöön liittyvät tekijät ja niiden riippuvuussuhteet; selityksen näkökulma on tutkittavien. (emt. 2014, 27.) Tavoitteena onkin selvittää kuinka tutkittavat ihmiset toimivat tietyllä elämänsä alueella; kuinka he kokevat tilanteensa, suhtautuvat toisiin ja näkevät itsensä (Hammersley & Atkinson 2007, 3).

Kvalitatiivisessa analyysissä tulee pyrkiä mahdollisimman tarkkaan ja sisäisesti ristiriidattomaan tulkintaan tutkittavasta aiheesta; kaikki aiheeseen liittyvät yksityiskohtat tulee huomioida (Alasuutari 2011, 31). Etnografia on samaan aikaan sekä tutkimusprosessi että tuotos. Myös tutkimuksen pohjalta syntyvä kuvaus on etnografinen, eräänlainen tarina. Tuotoksella tavoitellaan tiheää kuvausta ilmiöstä. (Kananen 2014, 27, 51.) Etnografisella tutkimusotteella on mahdollista saada aikaan laajan aineisto, jonka avulla tavoittelen mahdollisimman tarkkaa ja yksityiskohtaista kuvausta tutkimukseni kohteesta.

3.1.1 Tutkijan positio ja reflektiivinen paikantaminen

Etnografisessa tutkimuksessa on erityisen tärkeää tunnistaa tutkijan positio. Outi Fingerroosin (2003) mukaan etnografisen tutkimuksen prosessissa yksi keskeisimmistä tekijöistä on tutkijan oma persoona sekä hänen tekemänsä valinnat; nämä tulee auki kirjoittaa, jolloin puhutaan reflektiivisestä paikantamisesta. Tutkijan tulee paikantaa oma

roolinsa tutkittavassa yhteisössä ja avata se, jolloin merkitys avautuu myös tutkimuksen lukijalle; näin ovat tunnistettavissa roolin haitat ja hyödyt tutkimuksen kannalta. Tutkimuksella on usein myös poliittisia sitoumuksia sekä erilaisia yhteiskunnallisia ja paikallisia vaikutuksia, jotka tutkijan tulee tunnistaa ja arvioida. Reflektiivisyys voi kuitenkin mennä etnografisessa tutkimuksessa myös liiallisuuksiin, on tunnistettava oman tutkimuksen kannalta olennaiset kysymykset. (emt. 2003.)

Fingerroos (2003) jakaa tutkimuksen paikantamisen kentän neljään tasoon:

”1. ITSEREFLEKTIO - Tutkijan henkilökohtaisten sitoumusten määrittelyminen ja auki kirjoittaminen

2. METODOLOGINEN REFLEKTIO - Menetelmien, teorioiden ja käsitteiden määrittelyminen ja auki kirjoittaminen

3. EPISTEMOLOGINEN REFLEKTIO - Tietoteorian ja tiedonintressin sekä kulttuuri-käsitteen määrittelyminen ja auki kirjoittaminen

4. TUTKIMUKSEN SITOUMUSTEN REFLEKTIO - Tutkimuksen ulkoisten, poliittisten ja vallankäyttöön liittyvien sitoumusten ja vaikutusten määrittelyminen ja auki kirjoittaminen”

Itsereflektion osalta tärkeimpiä sitoumuksia tämän tutkimuksen kannalta ovat asenteet ja ennakkokäsitykset. Tutkijana minulla ei ole juurikaan ennakkotietoa ruoka-avun vapaaehtoistyöstä. Lukemani kirjallisuus käsittelee lähinnä ruoka-avun asiakkaita ja toisaalta ruoka-apua yhteiskunnallisena ilmiönä. Lähtökohtieni kannalta on syytä tietää, että pidän kansalaisten viime käden turvan siirtymistä hyvinvointivaltiolta kolmannelle sektorille huolestuttavana. Tätä lähtökohtaa en tuo esiin kenttätyössä, koska se saattaisi vaikuttaa tutkittavien asenteisiin ja tutkimuksen tuloksiin. Analyysissa minun tulee huomioida tämä ennakkoasenteeni. Koska teen vapaaehtoistyötä tutkijan roolissa, en ole kuin kuka tahansa vapaaehtoistyöntekijä – tämän tosiasian vuoksi jään jollakin tapaa yhteisön ulkopuolelle. Keskeisimpiä roolejani ovat uusi vapaaehtoistyöntekijä, tarkkailija ja tutkija.

Tutkimuksen sitoumuksen reflektio on mielenkiintoinen aihealue. Tutkimuksella saattaa olla vaikutuksia tutkittaviin yksilöihin sekä heidän organisaatioonsa – eettiset kysymykset

nousevatkin tässä kohdin esiin. Pohdin tutkimusetiikkaa tarkemmin alaluvussa 4.4. Toivon että tutkimuksellani olisi jolloin tapaa myös laajempia vaikutuksia; yhteiskuntapolitiikan tutkimuksellehan on tyypillistä pyrkiä vaikuttamaan harjoitettuun yhteiskuntapolitiikkaan. Esitän johtopäätöksissä joitakin jatkotutkimusaiheita, joiden kautta tutkimuksen vaikutus saattaa vielä edelleen laajentua.

3.2 Aineiston keruu ja tutkimuskohteen raja

Keräsin tutkimusaineistoni ruoka-apua jakavassa toimipisteessä. Yksikkö valikoitui, koska sain selville, että siellä työskenteli ensisijaisesti vapaaehtoistyöntekijöitä ja minut oltiin valmiit ottamaan vastaan. Koska tietoni eri yksiköistä ja niiden eroista olivat vähäisiä, olisi ollut mahdotonta valita esimerkiksi erityisen tyypillistä tai poikkeuksellista kohdetta.

Aloitettuani tutkimusjakson havaitsin, että ruoka-avun toimipiste on jakautunut kahteen eri sektoriin: ruoan lajitteluun ja logistiikkaan (ruoan hakuun kaupoilta). Näillä sektoreilla työskentelevät pääosin eri henkilöt. Tämä tutkielma on painottunut ruoan lajittelusektoriin, koska tutkimukseen käytettävät resurssit eivät olleet riittäviä molempien osa-alueiden laadukkaaseen havainnointiin ja toisaalta kattaviin vapaaehtoistyöntekijöiden haastatteluihin molemmilta sektoreilta. Ruoan lajittelupuolella kaikki vapaaehtoiset ovat naisia, joista suurin osa on eläkeläisiä tai lähentelee eläkeikää.

Aineistonkeruumenetelmiäni olivat osallistuva havainnointi ja puolistrukturoidut teemahaastattelut. Lisäksi otin havainnoinnin yhteydessä valokuvia ja sain käyttööni muutamia asiakirjoja. Tutkimusjaksoni ajoittui kesä-elokuuhun 2016. Pääsin seuraamaan ruoka-avun arkea pidemmän jakson ajan ja sain aikaa prosessoida havainnoimaani havainnointikertojen välillä. Tein yksilöhaastatteluja pitkin kenttäjaksoa. Muokkasin haastattelujen sisältöä havainnoinnin perusteella, kun huomasin ilmiöitä, joihin halusin syventyä tarkemmin. Kirjoitin joka havainnointikerran jälkeen havaintoni ylös kenttämuistiinpanojen muotoon.

3.2.1 Teemahaastattelut

Haastattelussa tavoitteena on selvittää vastauksia kysymyksiin suoraan haastateltavalta. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. (Eskola & Suoranta 1998, 64.) Haastattelut mahdollistivat paremman perehtymisen vapaaehtoistyöntekijöiden omaan kokemukseen tekemästään työstä. Haastattelin kuutta toimipisteen vapaaehtoistyöntekijää. Toimipisteen esittämän toiveen vuoksi tein haastattelut vapaaehtoistyöpäivän aikana; tämä siksi, että vapaaehtoisia olisi voinut olla muuten hankala saada paikalle. Näin ollen otos määräytyi käytännön sanelemana, haastateltavat olivat sopivina päivänä paikalla olleita henkilöitä, jotka olivat kiinnostuneita osallistumaan haastatteluihin. Yleensä kysyin edeltävänä yhteisenä vapaaehtoistyöpäivänä henkilön kiinnostusta tulla haastateltavaksi, mutta muutaman kerran pyysin osallistumaan haastatteluun samana päivänä. Haastattelun aluksi kerroin vielä lyhyesti tutkimuksesta ja pyysin suullisen luvan haastatteluun.

Haastattelutilana toimi joko pieni toimisto tai pukuhuone. Koska haastattelut tehtiin muun toiminnan ohessa, kuului oven toiselta puolelta yleensä hälinää ja välillä joku muu vapaaehtoistyöntekijä tuli vahingossa tilaan. Osa haastatteluista jouduttiin välillä keskeyttämään ja jatkamaan myöhemmin, koska ruoan lajittelussa tarvittiin hetkellisesti lisäkäsii. Yhdessä haastattelussa viimeiset kysymykset käytiin läpi pikavauhtia, koska haastattelu kesti kauemmin kuin olimme osanneet varata aikaa. Tämän yhden haastattelun loppua lukuun ottamatta haastattelutilanteen ulkopuolinen kiire ei kuitenkaan mielestäni vaikuttanut haastatteluihin. Eskolan ja Suorannan (1998, 69) mukaan on tärkeää, että haastatteluissa vallitsee luottamus; tämä vaikuttaa suoraan saatuihin tuloksiin. Koska olin haastateltaville jo tuttu henkilö, haastattelutilanteet olivat suhteellisen rentoja ja koen että minuun luotettiin. Haastattelut kestivät kahdestakymmenestä minuutista viiteenkymmeneen minuuttiin.

Teemahaastattelu on yksi haastattelun tyypeistä. Siinä edetään teemoittain, jotka käydään läpi kaikkien haastateltavien kanssa, mutta kysymysten muoto ja järjestys ovat vapaita. Puolistrukturoidussa haastattelussa taas kysymykset ovat valmiita, mutta niihin ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. (Eskola & Suoranta 1998, 65.) Yhdistelin teemahaastattelua ja puolistrukturoitua haastattelua. Minulla oli haastattelulomake, jonka mukaan etenin

teemoittain. Olin muotoillut apukysymykset valmiiksi, mutta käytännössä ne muotoutuivat haastateltavan mukaan. Myös niiden järjestys vaihteli. Välillä vastaukset lähtivät rönsyilemään ja annoin keskustelun ohjautua uusille urille. Muodostin haastattelukysymykset alustavien tutkimuskysymysten pohjalta, mutta ne muuttuivat, kun pääsin aloittamaan osallistuvan havainnoinnin ja toisaalta muokkasin runkoa hieman myös haastatteluiden edetessä.

En toimittanut haastattelurunkoja luettavaksi ennakoon, mitä muutama haastateltavista kritisoi. Nämä vapaaehtoiset olisivat halunneet lukea kysymykset etukäteen, voidakseen miettiä vastauksia valmiiksi. Huomasin haastatteluissa, että osa kysymyksistä oli vaikeaselkoisia, joten pyrin muuttamaan niitä haastateltavan mukaan selkeämmiksi tai sanomaan asiat toisin sanoin.

Litteroin haastattelut pääosin sanatarkasti. Litteroin myös haastateltavien murteelliset ilmaisut sekä selkeät tunteenpurkaukset (esimerkiksi nauru). Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 65 sivua.

Tässä tutkielmassa esitellyistä katkelmista on poistettu tiedot, joilla haastateltavat voisi yksilöidä. Haastatelluista yksi oli maahanmuuttajataustainen. Hänen lainauksiaan on pääsääntöisesti muutettu niin, ettei niistä käy ilmi heikompi suomen kielen taito. Poikkeuksena muutama katkelma, joissa on olennaista tietää, että vastaaja on maahanmuuttajataustainen, mutta näiden lainausten sisältö ei ole arkaluontoista. Näissä katkelmissa haastateltavan numero on poistettu. Haastattelulainauksista on poistettu turhia täytesanoja lukemisen helpottamiseksi.

Haastatellut vapaaehtoistyöntekijät ovat iältään 57–71-vuotiaita naisia. Heillä on kokemusta vapaaehtoistyöstä ruoka-avussa 5–17 vuotta. Haastatellut edustavat hyvin ruoan lajittelupuolen naisten ikä- ja kokemuskajamaa.

Haastatelluista neljä kuudesta asuu yksin, yksi asuu kahdestaan puolison ja yksi kahdestaan aikuisen lapsen kanssa. Viidellä kuudesta on lapsia, jotka ovat jo aikuisia. Haastatelluista kolme on eläkkeellä, yksi sairaseläkkeellä ja kaksi työttömiä.

Haastateltavista neljä ilmoittaa, että tulot eivät meinaa riittää elämiseen. Kaksi kokee kotitaloutensa tulojen olevan riittävät. Haastatelluista vapaaehtoisista kolmella on omakohtaista kokemusta ruoka-avun asiakkaan roolista.

Haastatelluista vapaaehtoistyöntekijöistä viidellä kuudesta on kokemusta myös muusta vapaaehtoistyön tekemisestä. Kaksi tekee ruoka-avun kanssa samanaikaisesti vapaaehtoistyötä myös muualla, neljällä on kokemusta muusta vapaaehtoistyöstä ennen ruoka-apuun tuloa ja yhdellä ei ole muuta kokemusta vapaaehtoistyöstä. Muut vapaaehtoistyön kentät, joilla vapaaehtoiset ovat toimineet, ovat seurakunnan vapaaehtoistyö, kulttuurinen vapaaehtoistyö ja sosiaalinen vapaaehtoistyö.

3.2.2 Osallistuva havainnointi

Olin toimipisteessä läsnä havainnoimassa yhdestä kolmeen kertaan viikossa, yhteensä kymmenenä päivänä. Vapaaehtoistyöpäivän pituus oli noin viisi ja puoli tuntia. Käytin havainnointia aineiston keruun menetelmänä, koska arvioin, että pääsen sen avulla parhaiten kerryttämään aitoa ymmärrystä ruoka-avun vapaaehtoistyön arjesta.

Havainnointi voi olla aitoihin tilanteisiin osallistumista, tai niiden tarkkailua. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkittavan yhteisön elämään jollakin tavalla. Havainnointi on aina subjektiivista toimintaa, kaksi eri tutkijaa voi saada samasta ilmiöstä täysin erilaiset, mutta silti yhtä kiinnostavat tulokset. (Eskola & Suoranta 1998, 74 & 76.) Tässä tutkimuksessa tein osallistuvaa havainnointia, eli osallistuin itse samaan työhön, jota tutkittavat tekevät.

Kirjoitin havainnoinnista muistiinpanoja päivän aikana, vetäydyin sitä varten aina hetkeksi sivuun muusta toiminnasta. Kuljetin tätä tarkoitusta varten kynää ja paperia esiliinani taskussa. Kirjoitin havainnot puhtaaksi kenttämuistiinpanojen muotoon aina päivän päätteeksi, jotta tapahtumat säilyivät tuoreena muistissa. Kenttämuistiinpanoja kertyi yhteensä kaksikymmentäkaksi sivua koneella kirjoitettuna.

3.3 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen analyysissä pyritään saamaan aineistosta esiin kaikki olennainen tiivistetyssä muodossa. Huomio on kielessä, jolla tuotetaan todellisuutta: miten sitä käytetään, mitä kuvataan ja minkälaisia tarinoita kerrotaan. (Eskola & Suoranta 1998, 100, 103.) Etnografisessa tutkimuksessa on tärkeää, että erottelut tulevat tekstistä itsestään, eivätkä ole tutkijalähtöisesti keksittyjä lokeroiteja. Etnografisessa analyysissä ei siis käytetä tutkijan omasta todellisuudesta (etic), vaan aineiston omasta todellisuudesta kumpuavia selityksiä ja erotteluita (emic). Emic- ja etic-käsitteet ovat alunperin kielitieteilijä Kenneth E. Piken luomia [1954]. (Alasuutari 2011, 94.) Pyrin siis muodostamaan lokeroinnit aineistoni todellisuudesta, en teorialähtöisesti. Kuitenkin myös omat tulkintani, sekä esimerkiksi ennalta työstämäni haastattelurunko osaltaan ohjasivat tapaa, jolla erottelut lopulta muodostuivat.

Aineistonani toimivat kenttämuistiinpanot ja litteroidut haastattelut. Lisäksi hyödynsin muutamia käyttöön saamiani dokumentteja (esimerkiksi omavalvontasuunnitelma ja edeltävän vuoden toimintakertomus) sekä kenttäjakson aikana otettuja valokuvia.

Varsinaisena analyysimenetelmänä olen käyttänyt sisällönanalyysia, jota voidaan Tuomen ja Sarajärven (2006) mukaan soveltaa kaikenlaisessa laadullisessa tutkimuksessa. Sen avulla pyritään saamaan aikaiseksi tiivistetty kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta toiminnasta. (emt. 2006, 93, 104.) Analyysissä olen hyödyntänyt koodausta, teemoittelua ja tyypittelyä.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan koodatessa aineisto pilkotaan pienempiin osiin, joita on helpompi käsitellä. Aineistolähtöisesti työskennellessä tutkija pyrkii löytämään aineistosta esiin nousevia koodeja. Prosessin aluksi luodaan alustava koodausrunko, jonka pohjalta koodausta aletaan tehdä. Tämä runko muuttuu vielä koodauksen aikana. (emt. 1998, 113–114.)

Teemoittelun avulla voidaan aineistosta nostaa esiin erilaisia asiakokonaisuuksia. Näitä teemoja voidaan vertailla toisiinsa. Teemoittelu myös mahdollistaa aineiston

olennaisimpien elementtien tarkastelun. (Eskola & Suoranta 1998, 126.) Sekä teemoittelun että tyypittelyn avulla luodaan aineistosta kokonaiskuvaa, tavoitellaan olennaisimpien aineiston piirteiden kuvaamista ja vastataan aineistolle esitettyihin kysymyksiin. Teemoittelua voidaan käyttää itsessään, mutta se on aina välivaihe myös tyypittelylle. Tyypittelyssä aineistoa tyypillistetään ja tiivistetään. Tyypittelyn voidaan ajatella olevan lukijaystävällinen tapa analyysin tekemisessä, teemoitteluun verrattuna se mahdollistaa yhtenäisemmän, helpommin hahmotettavan ja kokonaisemman kuvan luomisen. On mahdollista nostaa aineistosta suoraan havainnollisia tyyppisiä, tai vaihtoehtoisesti luoda tyyppisiä aineistossa esiintyvien tapausten pohjalta. (Roos, J.P. 1987, 42–43.)

Kirjoitin ylös huomioita ja avainsanoja jo havainnoinnin ja litteroinnin aikana. Varsinaisen koodauksen ja teemoittelun aloitin käsityönä; luin huolella läpi kenttämuistiinpanot sekä litteroidut haastattelut ja kirjoitin paperille ylös vielä kriittömästi niistä nousevat avainsanat ja huomiot. Sitten ryhmittelin huomiot ja karsin muutamia pois yhdistämällä samankaltaisuuksia. Näin loin alustavan koodausrunnon. Tästä eteenpäin jatkoin Atlas.ti -ohjelmalla. Ensin kävin ohjelman avulla läpi systemaattisesti koko aineiston ja koodasin tekstin. Koodit muuttuivat vielä tässä vaiheessa. Tarkastelin kuinka usein eri koodit esiintyvät ja missä osissa aineistoa. Analyysin edetessä havaitsin, että osa koodeista oli jo itsessään teemoja, toiset teemat taas löytyivät yhdistelemällä koodeja. Jatkoin analyysia vielä tästä tekemällä erilaisia ryhmittelyjä ja kaavioita. Näin sain muodostettuja yläteemoja ja toisaalta havaittua yhteyksiä eri asiakokonaisuuksien välillä. Teemoja oli helppo tarkastella ja arvioida, koska ohjelma mahdollisti kaikkien samalla koodilla merkittyjen tekstikatkelmien tarkastelun samanaikaisesti. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla etenin vielä teemoittelusta tyypittelyyn. Tässä tapauksessa konstruoin tyyppisiä aineistosta löytyvien tapausten pohjalta.

3.4 Tutkimusetiikka

Tieteellisen tutkimuksen tekoon kuuluu monia eettisiä kysymyksiä. Keskeistä on, että tutkija on itse tiedostanut ne ja pyrkinyt vastaamaan niihin – jokainen tapaus on erilainen ja

vaatii omanlaisen lähestymistavan. Huomionarvoisia eettisiä kysymyksiä liittyy muun muassa tutkimusluvan saamiseen, aineiston keruuseen ja tietojen käsittelyyn. Tutkimusetiikkaan kuuluu myös tutkimuksen aiheuttamien vaikutusten arviointi. (Eskola & Suoranta 1998, 38–43.)

Etnografinen tutkimusote on tutkimuseettisesti ”harmaalla alueella”. Korostin olevani tutkija, jotta kaikki tutkimuskohteena olevat ymmärsivät sen, eivätkä myöskään unohtaneet tätä seikkaa verrattain pitkän tutkimusjakson aikana.

Etnografiassa kentälle mennessä eettiset pohdinnat ovat tärkeitä: kenen lupaa tulisi kysyä ja keneen tutkimus voi vaikuttaa. Tärkeää on myös se, mitä tutkittaville kerrotaan tutkimuksen teosta ja sen mahdollisista seurauksista. (Hammersley & Atkinson 2007, 43.) Tein ennen kenttätutkimuksen aloittamista tutkimussuunnitelmastani pienen tiivistelmän, jota pidin mukana, mikäli joku halusi lisätietoja tutkimuksesta. Olin yhteydessä organisaatioon ensin sähköpostitse ja sitten puhelimitse. Pyysin organisaation johdolta (puheenjohtaja) suullisesti tutkimusluvan. Vapaaehtoistyöntekijöille kerroin, että teen tutkimusta ja annoin samalla tietoa mahdollisuudesta kieltäytyä osallistumisesta.

Pidän tutkimuskohteena olevan organisaation salassa, koska käsittelen arkaluontoisiakin asioita tutkittavien omasta elämästä. Olen kiinnostunut esimerkiksi siitä, ovatko vapaaehtoiset itse olleet ruoka-avun asiakkaina ja minkälaiset elämäkokemukset ovat johdattaneet heidät nykyiseen tilanteeseen.

Jouduin kiinnittämään erityisesti huomiota tutkittavien henkilöiden anonymisointiin. Koska kyseessä on pieni yksikkö, on vaarana, että vaikka salaan tutkimuksen kohteena olevan organisaation, haastateltavat saattavat tunnistaa toisensa valmiista tutkimuksesta. Tämän vuoksi jouduin karsimaan joitakin yksityiskohtia pois. Olen poistanut esiteltävästä aineistosta joitakin yksityiskohtia myös tutkimuskohteen salassa pitämisen varmistamiseksi. Haastatteluihin osallistuneet vapaaehtoiset saivat tutkimuksen luettavaksi vielä ennen sen palautusta, ja tarkistivat omat haastattelulainauksensa.

Säilytän aineiston huolellisesti. Tutkittaville toin esiin, että litteroitua, anonymisoitua aineistoa saatetaan mahdollisesti hyödyntää vielä myöhemmässä tutkimuksessa, mutta se tuhoetaan viiden vuoden kuluttua. Haastattelunauhoitteet tuhoetaan vuoden sisällä.

4 RUOKA-APU KONTEKSTINA

Koska ruoka-apu on tutkielmani konteksti, pidän tärkeänä kuvailla siihen liittyviä käsitteitä ja keskeistä problematiikkaa ennen siirtymistä empiiriseen analyysiin. Lähtökohtanani on, että ruoka-apu ei ole mikä tahansa vapaaehtoistyön ja hyväntekeväisyyden muoto, vaan sen olemassaolo liittyy vahvasti yhteiskuntapoliittisiin ratkaisuihin. Siihen liittyy ristiriitoja; ruoka-avun vapaaehtoistyötä promotoimalla ja esimerkiksi ruokahävikin vähentämisen argumenteilla saatetaan julkisessa keskustelussa sivuuttaa kansainvälisen yhteisön ja kansallisten tahojen sitoumukset ruokaturvasta (food security) ja oikeudesta ruokaan (right-to-food).

Graham Richesin (2011) mukaan oikeus ruokaan perustuu ajatuksille sosiaalisesta oikeudesta ja poliittisesta sitoutumisesta. Riches (2011, 772–773) esittää, että se nojaa kansainvälisiin standardeihin, sopimuksiin ja ohjeistuksiin, kuten Ihmisoikeuksien julistus [1948], Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus [ICESCR 1966], Lapsen oikeuksien sopimus [1992], Maailman ruokakokoukset [1974, 1996, and 2002], YK:n talouden, sosiaalisten ja kulttuurien oikeuksien kommentti 12 [CESCR 1999], Right-to-Food Voluntary Guidelines [FAO 2005] ja Gordoban julistus [FIAN 2008]. Suomessa perustuslain pykälän 19§ mukaan kaikilla, jotka eivät syystä tai toisesta pysty huolehtimaan itsestään ihmisarvon vaatimalla tavalla, on ”oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon”.

Ruokaturvaa käsiteltäessä käytetään usein FAO:n (Food And Agriculture Organization of United Nations) määritelmää:

“Food security exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food which meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life.” (FAO, 2014.)

Ruokaturva siis on riittävä, kun kaikilla ihmisillä on kaikkina aikoina fyysinen, sosiaalinen ja taloudellinen saavutettavuus riittävään, turvalliseen ja ravitsevaan ruokaan, joka kohtaa heidän tarpeensa ja preferenssinsä aktiivisen ja terveen elämän elämiseksi.

Suomen ruokaturvan taso on korkea vertailtaessa kansainvälisesti. Kansalliseen ruokaturvaan vaikuttavat monet seikat, esimerkiksi ”ruoan saatavuus, tavoitettavuus, terveellisyys, laatu, turvallisuus, elintarvikeketjun joustavuus ja kuluttajien luottamus ruoan saatavuuteen”. Ruokaturva liittyy myös tulonjakoon: markkinat eivät riitä takaamaan heikko-osaisimpien ruokaturvaa, vaikka ruokaa periaatteessa riittäisi koko väestölle. (Niemi, Knuutila, Liesivaara & Vatanen 2013, 9–10, 12.)

Ruoka-aputoiminta voidaan nähdä osoituksena siitä, että suomalaisten ruokaturva ei ole riittävä. Anna-Sofia Salosen (2016) mukaan ruoka-aputoiminta ei juurikaan vastaa asiakkaiden oikeisiin tarpeisiin, vaan antaa lähinnä mahdollisuuden selvittää arjesta. Ruoka-avun merkitys asiakkaiden elämässä on suuri, mutta siihen liittyy ongelmia: se on sosiaalisesti leimaavaa eikä aineellinen apu ole riittävä. Ruoka-apu voidaan nähdä yrityksenä ratkaista köyhyys- ja ylijäämäruoan ongelmat, mutta toisaalta on olemassa riski, että se legitimoit juurikin näitä rakenteita. (emt. 2016, 55.)

Janet Poppendieck (1998) kuvaa teoksessaan ”Sweet Charity” juurikin tätä legitimoinnin dilemmaa ja ruoka-avun vakiintumista Yhdysvalloissa. Poppendieckin mukaan vapaaehtoistyön saama vahva yhteiskunnallinen tuki ja arvostus ovat Yhdysvalloissa olleet merkittävä tekijä ruoka-avun institutionalisoitumiselle. Vapaaehtoistyötä promotoimalla ruoka-avusta on tehty osa pysyvää yhteiskuntarakennetta. (emt. 1998, 96, 138). Anglosaksisissa (liberaalin regiimin) maissa ruokapankit ovatkin jo kauan aikaa sitten muodostuneet monen ihmisen perusturvan pohjaksi, institutionaaliseksi verkoksi. Vastuu on siirretty pois julkiselta vallalta järjestöille, yrityksille ja yksityisille ihmisille. (Hänninen ym. 2008, 5–6.)

4.1 Suomalainen ruoka-apu ja suomalainen nälkä

Puutteellinen ruokaturva ei tarkalleen ottaen ole sama asia kuin nälkä tai aliravitseminen, vaikka nälän ja ruokaturvan käsitteitä käytetäänkin kirjallisuudessa usein synonyymeina. Ruoka-avun saajien ruokaturva on puutteellinen, mutta he eivät välttämättä kärsi nälästä,

vaan terveellisen ja riittävän ravinnon saaminen esteettä ja sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla on vaarantunut. (Silvasti 2011, 279.)

Suomen historiasta löytyy ajankohtia, jolloin ruokaturva on ollut erittäin heikolla tasolla ja aliravitsemuksesta on kärsitty laajasti. Nälkään on myös menehdytty. 1600-luvun huonon sadon aiheuttaminen ”suurten kuolonvuosien” aikaan kuoli yli 130 000 henkeä. Nälkävuosi 1867–1868 ajoi kerjäläislaumat kaduille etsimään ruokaa. Maailmansotien aikaan kulutusta jouduttiin sääntelemään ja suuri osa väestöstä oli nälänhädän uhan alla. (Niemi ym. 2013, 13–15.) Sotien jälkeen ruokaturvan tilanne parantui. 1970- ja 1980-lukujen hyvinvointivaltion rakennuskauden aikana suomalaiset tuodittautuivat ajatukseen, että universaali hyvinvointivaltio turvaisi kaikille perustoimeentulon, mukaan lukien ruoan. Tämä ajatus kuitenkin alkoi murtua 1990-luvun alussa laman tuotua esiin puutteet suomalaisessa turvaverkossa. (Silvasti & Karjalainen 2014, 72–73.) Kun ruoka-aputoiminta käynnistettiin 1990-luvun alussa, toiminnan oli tarkoitus olla vain hätäapua, eikä kenestäkään haluttu tehdä siitä riippuvaista. Sekä kirkon että valtion osalta korostettiin, ettei toiminnasta haluta tehdä pysyvää apujärjestelmää köyhimmille, eikä aiheuttaa yhteiskunnan hyvinvointisektorin rapautumista. (Malkavaara 2002, 299–300.)

Toisin kuitenkin kävi – vuonna 2013 esitetyn arvion mukaan ruoka-apua saa säännöllisesti 12 600 henkilöä ja epäsäännöllisesti 9500 henkilöä, vuodessa käyntejä on 1,2 miljoonaa (Ohisalo, Eskelinen, Laine, Kainulainen ja Saari 2013, 37). Seurakunnat ja uskonnolliset yhteisöt ovat merkittävin ruoka-avun jakaja, muita jakajia ovat esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton paikallisyhdistykset sekä työttömien yhdistykset (Ohisalo ym. 2013, 8–15). Suomessa toimijoiden välillä on eroa: kirkon ruokapankeissa pyritään antamaan asiakkaille henkilökohtaista tukea osana diakoniatyötä, leipäjonoissa voi sen sijaan asioida anonyymisti (Hänninen ym. 2008, 8).

Lait ja asetukset eivät juurikaan sido suomalaista ruoka-aputoimintaa (Ohisalo ym. 2013, 8). Ruoka-avun vakiinnuttua Elintarviketurvallisuusvirasto (Evira) on kuitenkin tehnyt ohjeet ruoka-avun jakamiselle, tavoitteenaan ruokahävikin vähentäminen. Ohjeistuksen keskeisenä sisältönä on, että ruoka-avussa jaettavien elintarvikkeiden on oltava turvallisia (Evira 2013, 3).

Vuonna 2013 suurin osa ruoka-apua jakavista toimijoista jakoi EU-ruokaa (77 %), lisäksi noin puolet jakajista sai elintarvikkeita kaupoilta (Ohisalo ym. 2013, 24). EU:n elintarvikeohjelman kautta hoitunut ruoka-avustusten jakaminen päättyi 2013 ja sen korvaavan Eurooppalaisen avun rahaston kautta jaettavan ruoka-avun jakelu alkoi syksyllä 2015 (Mavi 2015).

4.2 EU:n elintarviketuki

EU:n elintarviketukiohjelma, eli englanniksi *Food Distribution programme for the Most Deprived Persons of the Community* (MDP), toimi vuosina 1987–2013 (EU: Free food for the most deprived persons in the EU, 2016). Suomi osallistui ohjelmaan vuosina 1996–2013. MDP:n hallinnoinnista Suomessa vastasi ensin Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) ja myöhemmin Maaseutuvirasto (Mavi). (Mavi, 2016.) Elintarviketukiohjelman tarkoituksena oli vähävaraisten tukeminen ja hyväntekeväisyysjärjestöjen toiminnan mahdollistaminen, hyödyntäen samalla yhteisön interventiovarastoja ja tukien maatalouspolitiikkaa (Euroopan yhteisöjen neuvosto, asetus 3730/87).

Vuonna 2014 käynnistynyt ja Elintarviketukiohjelman korvannut Vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahasto (Fund for European Aid to the Most Deprived – FEAD) vie eurooppalaista ruoka-apua uuteen suuntaan. Siinä tarjotaan vähävaraisille materiaalista apua (ruoka, hygieniatuotteet, vaatteet) osallistuvien maiden tarpeiden mukaan (EU: Fund for European Aid to the Most Deprived). Vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahaston asetuksessa (N:o 223/2014) tuodaan esiin entiseen ohjelmaan verrattuna huomattavasti enemmän sosiaalipoliittisia tavoitteita ja tunnistetaan materiaallinen apu osaksi laajempaa politiikkakokonaisuutta. Interventiovarastojen käyttö mainitaan vain yhtenä mahdollisuutena, eikä se ole keskeinen osa asetusta.

Uuden ohjelman hallinnointi on siirtynyt suomessa Työ- ja elinkeinoministeriön alle, Mavi vastaa toimeenpanosta. Suomessa ohjelman kautta jaetaan ruoka-apua, lisäksi ohjelmaan kuuluu sosiaalista osallisuutta tukevia toimenpiteitä. (TEM: Vähävaraisten avun rahasto.)

4.3 Tutkimusyksikkö ja sen käytänteet, kentälle pääsy

Esittelen seuraavissa alaluvuissa tutkimukseni toimintaympäristöä, siellä organisoitua toimintaa ja käytänteitä etnografisen aineistoni pohjalta. Kuvaus vastaa tilannetta, joka toimintayksikössä oli kesällä 2016. Aloitan kertomalla siitä, miten pääsin kentälle ja kuinka minut otettiin vastaan, alaluku 4.3.2 kuvailee toimipistettä ja alaluku 4.3.3 toimipisteen käytänteitä ja sääntöjä.

4.3.1 Avaustarina

Yksi tärkeä lähtökohta etnografialle on kentälle pääsy. Se vaatii sekä virallisia että epävirallisia neuvotteluita, eikä aina ole helppoa. Kentälle pääsyssä tärkeitä hahmoja ovat *portinvartijat* (gatekeepers) ja toisaalta *tukijat* (sponsors). Portinvartijat pitävät usein hallussaan avaimia yhteisöön, eikä virallista lupaa tutkimukseen saada ilman heidän suostumustaan. Portinvartija tai tukija vaikuttaa aina jollain tapaa tutkimuksen kulkuun ja tuloksiin. (Hammersley & Atkinson 2007, 42, 49, 59.)

Hammersley ja Atkinson (2007) kuvaavat monenlaisia ongelmia, joita kentälle pääsyssä saattaa olla etnografisessa tutkimuksessa. Kenttäjaksolle valmistautuessani olin tietoinen, ettei minua välttämättä oteta avosylin vastaan tarkkailemaan toisten arkea, ja varustautunut monenlaiseen vastustukseen. Yllätyinkin iloisesti, kun pääsin tekemään tutkimusta heti ensimmäiseen paikkaan, josta lupaa kysyin. Ensin lähettämäni sähköpostiin ei vastattu, mutta puhelinsoitto osoitti, että olin erittäin tervetullut tekemään tutkimusta.

Tutkimusyksikössä portinvartijana toimi puheenjohtaja. Hän otti minut erittäin lämpimästi vastaan. Sain Hammersleyn ja Atkinsonin kuvailemia tukijoita muutamasta vapaaehtoistyöntekijästä, jotka ottivat minut aluksi ”siipiensä suojaan”, auttoivat käytännön asioissa ja perehdyttivät työtehtäviin. Nämä kyseiset henkilöt myös kertoivat muita auliimmin sekä vapaaehtoistyöhön liittyvistä pohdinnoista että omasta elämästään. Portinvartija tai tukijat eivät käsittäkseni tietoisesti pyrkineet ohjailemaan tutkimuksen

tekoa, mutta toki heidän näkökulmansa asioihin ja vaikutuksensa kokemuksiini tutkijana olivat merkittäviä tutkimuksen teon kannalta.

Etnografisen tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että tutkittava yhteisö ottaa tutkijan positiivisesti vastaan. (Eskola & Suoranta 1998, 79.) Koen, että minut otettiin vastaan hyvin ja sain yhteisön luottamuksen varsin nopeasti. Tähän vaikuttivat monet asiat. Minulle löytyi tukijoita, jotka ohjasivat yleistä mielipidettä. Tilannetta helpotti myös, että yhteisö oli tottunut ottamaan uusia toimijoita vastaan. Monet vapaaehtoiset lisäksi arvostivat sitä, että tulin oikeasti itse tekemään töitä: työpanokseni oli merkityksellinen, koska se helpotti yksikön kiireistä arkea. Vapaaehtoiset pitivät tärkeänä, että toiminnasta tuotetaan tietoa, sain myös palautetta siitä, että *”on hyvä, kun tutkija oikeasti näkee ja kokee, mistä on kyse”*.

4.3.2 Toimipisteen kuvaus

Tutkimuskohteessani toiminta on alkanut 90-luvulla. Aatteellisen (kristillisen) yhdistyksen hallituksessa on viisi jäsentä; uusia jäseniä otetaan mukaan tarvittaessa vanhojen jäädessä pois. Aatteellinen yhdistys ei maksa veroja, mutta veroilmoitus täytetään neljä kertaa vuodessa. Toimintakertomuksen, taloussuunnitelman ja muut asiapaperit hyväksyy yhdistyksen hallitus, joka kokoontuu noin kolme kertaa vuodessa. Yhdistyksen toimintaan kuuluu myös kristillisiä iltoja, jotka tapahtuvat erillään ruoka-aputoiminnasta.

Yksikkö on toiminnassa kolmena tai neljänä päivänä viikossa. Yksikössä työskentelee noin kaksikymmentä vapaaehtoistyöntekijää, joista puolet on naisia ja puolet miehiä. Naiset toimivat ruoan lajittelupuolella ja miehet hakevat ruokaa kaupoilta. Toimipisteessä on eri kulttuurien edustajia sekä vapaaehtoisina että asiakkaina. Vapaaehtoisista vajaa neljännes on maahanmuuttajataustaisia.

Ohisalon (2017, 32) mukaan, vaikka ruoka-aputoiminta ei ole julkisen sektorin järjestämää, monien ruoka-avun toimintapisteiden taustalla on kasvavassa määrin julkista

rahoitusta. Myös tutkimuskohteenani oleva yhdistys saa avustusta kaupungilta, vuonna 2015 noin 2000€. Seurakunta on antanut vuosittain noin 1000€. Menoja on paljon: vuokra noin 900€/kk, sähköt ja vesi noin 100€/kk, jätteenkäsittely noin 1000€/vuosi, bensakulut ja yhdistyksen oman auton pitokulut. Lisäksi kuluja tulee esimerkiksi muovikasseista, käsineistä ja muista tarvikkeista. Kukaan yhdistyksessä ei saa palkkaa.

Yksikkö jakaa sekä kauppojen ylijäämäruokaa että EU:n avustusruokaa. Maksutonta EU-avustusta jaetaan kuukaudessa noin sadalle henkilölle. Jotta toiminnan kulut saadaan katettua, ylijäämäruoan hakijoilta kerätään 4€ maksu, joka oikeuttaa kahteen kassilliseen ruokaa. Kuukaudessa toimipisteessä asioi melkein 500 maksavaa asiakasta, lisäksi noin 160, joilta maksua ei peritä. ”Kulkijoita”, eli tilapäisiä asiakkaita, joita ei rekisteröidä, on kuukaudessa noin 65.

Kuva 1. EU:n avustusjauhoja.

Yhteistyötä toisten ruoka-apua jakavien toimijoiden kanssa tehdään jonkin verran; EU:n ruoka-apu tulee toisen toimijan kautta ja erään muun toimipisteen kanssa on järjestetty yhteinen joulujuhla. Alueen kaupat on jaettu toimijoiden kesken niin, että tietty toimija

hakee ylijäämäruoat. Yhden ison kaupan kohdalla toinen toimija hakee kylmätuotteet ja tutkimusyksikköni leivät.

”TOIMITILAN KUVAUS: Noin 80 neliötä. Liiketila. Takapuolella on lastauslaituri. Takaovesta sisään mentäessä ensin tulee vastaan pieni eteis-/keittiötila. Siinä on säilytyksessä ostoskärryjä (noin 6kpl), sekä pinoissa muovilaatikoita (hetkestä riippuen 10-50). Tilassa on pieni pöytä ja sen ympärillä tuolit. Pöydän vieressä seinällä on ilmoitustaulu, johon on kiinnitetty työvuorolistat, kortteja ja joitain valokuvia. Sivustalla on kaappeja, joista löytyy keittiötarvikkeita (mm. nimikoidut kahvimukit). Tilassa on lavuaari. Tilasta pääsee neljään pieneen huoneeseen: pukutilaan, vessaan, siivouskomeroon ja pikkuruisen toimistotilaan. Takatilasta etuovelle päin mentäessä tullaan ruoanjakotilaan. Se on iso huone. Huoneessa on pöytiä ruoan jakelua varten ja hyllyköt seinustoilla. Tilasta löytyy myös jääkaappeja ja pakastimia. Sivustoilla on tuoleja. Ulko-oven ja ikkunoiden edessä on verhot. Seinillä on uskonnollisia tauluja, maalauksia ja tekstejä.” (Kenttämuistiinpanot, kesä 2016.)

4.3.3 Käytänteet ja säännöt

”Sanotaan, että meille voi tulla ihan, ihan tosta ovesta ja eikä tarvi olla mitään sen kummempaa dokumenttia eikä noin. Sitten jos jää asiakkaaks ni tietenkin otetaan se missä asuu. Ei sen kummenpaa. Tuloja ei kysytä eikä mitään näin.” (Haastattelu 1, kesä 2016.)

Ruokaa voi hakea toimipisteestä anonyymisti. Säännölliset ylijäämäruoan hakijat kuitenkin rekisteröidään ja heiltä pyydetään vuokrasopimus, jotta varmistutaan oikeasta asuinalueesta. Tämä siksi, että toimipiste jakaa ruokaa ensisijaisesti oman asuinalueen asukkaille, muita asuinalueita palvelevat toiset toimijat. Ruokaa saa hakea vain joka toinen viikko, jotta sitä riittäisi kaikille hakijoille, ja kirjanpidon avulla tätä on mahdollista valvoa. Ruoka-apua ei saa hakea selkeästi päihtyneenä, myöskään alaikäiset eivät saa asioida yksin. Mikäli asiakas hakee EU-avustusta, vaaditaan vähävaraisuuden

varmistamiseksi toimeentulotukipäätös tai diakonin päätös; kauppojen lahjoitusruokaa hakiessa ei tulotietoja kysellä.

EU-avustus on maksutonta. Kahden kauppojen ylijäämäruoasta koottavan ruokakassin hinta on 4€. Ketään ei kuitenkaan lähtökohtaisesti käännytetä pois – ruokaa saa, jos tarve on, vaikkei rahaa olisikaan. Ruokaa hakiessa tulee olla omat kassit mukana: muovikasseista laskutetaan 20 senttiä kappale. Hakija saa täyttää kaksi kassillista elintarvikkeilla, jotka ovat kunakin päivänä jaossa. Käytännössä monista ruoan jakoon liittyvistä säännöistä ja toimintaperiaatteista joustetaan asiakaslähtöisesti.

”Oli sulla rahaa tai ei niin me annetaan ruokaa... Taikka mä en tiä muut miten antaa mutta kyllä me annetaan.” (Haastattelu 3, kesä 2016.)

Toimintaorganisaatio on hierarkkinen. Puheenjohtaja toimii muiden vapaaehtoisten esimiehenä. Hänen lisäksi vastuullisimpia tehtäviä hoitavat hallituksen jäsenet ja sihteeri. EU:n elintarviketukeen liittyviä dokumentteja saavat yhdistyksestä käsitellä ainoastaan puheenjohtaja ja sihteeri.

Ruoan kuljetuksessa, lajittelussa ja säilytyksessä on omat sääntönsä, jotka määräytyvät omavalvontasuunnitelman mukaan. Toimipisteen seinältä löytyy tietoisu ”parasta ennen”- ja ”viimeinen käyttöpäivä” -merkintöjen merkityksestä: parasta ennen on päiväys, johon asti tuote säilyy oikein säilytettynä tuoreen kaltaisena, ko. päivän jälkeen myynti on vielä sallittua. Viimeisen käyttöpäivän jälkeen tuotetta ei saa enää myydä. Jos tuote kuitenkin pakastetaan ennen ko. päivää, voidaan se antaa hyväntekeväisyyteen vielä tämän jälkeen.

Käytännössä ruoan jakelua ohjaavat seuraavat periaatteet:

”Vihannekset: hyvät lajitellaan lajikkeen mukaan laatikoihin. Huonoimmat biojätteeseen. Ihmisen ruoaksi sopimattomat, mutta eläimelle kelpaavat erillisiin laatikoihin, ne haetaan eläinten ruoaksi.

Leivät: päiväyksen mukaan. Jos parasta ennen on jakopäivä, jakoon. Mikäli se on eilinen päivä tai vanhempi, menee se eläinten ruoaksi. Poikkeuksena tumma leipä, jossa edellisen päivänkin leimaus hyväksytään.

Muut tuotteet: tuotteesta ja päiväyksestä riippuen joko jakoon, eläinten ruoaksi tai biojätteeseen.” (Kenttämuistiinpanot, kesä 2016.)

Kuva 2. Nektariinien läpikäyntiä.

5 VAPAAEHTOISTYÖ ELÄMÄN PUNAISENA LANKANA

Tässä luvussa vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin:

- 1) Mitkä ovat toiminnan motivaatiotekijät?
- 2) Ketkä vapaaehtoistyötä tekevät ja miksi?

Lähtökohtana tutkimukselleni on ruoka-avun arjen jäsentyminen. Tutkimusjaksollani keskeisin havaintoni oli, että vapaaehtoistyö tutkimusyksikössäni on tekijöilleen todella merkityksellistä. Se on keskeinen osa arkea, tuo sisältöä ja merkitystä päiviin ja vapaaehtoisuhteisön ihmiset muodostavat toisilleen tärkeän – jopa elintärkeän – tukiverkon. Koska vapaaehtoistyöllä on tekijöilleen niin suuri merkitys, on myös sitoutuminen siihen vahvaa.

Korostan vielä, että tämä tutkielma painottuu toimipisteen ruoan lajittelupuoleen, jossa havainnointini tapahtui. Myös kaikki haastatellut toimivat nimenomaan tällä sektorilla. Tämän sektorin vapaaehtoiset ovat kaikki naisia, eläkeläisiä ja työttömiä. Vapaaehtoiset ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta yli 50-vuotiaita. Alaluku 5.1 vastaa ensimmäiseen ja alaluku 5.2 toiseen tutkimuskysymykseeni.

5.1 Motivaatiotekijät

Tässä alaluvussa vastaan tutkimuskysymykseen 1) ”Mitkä ovat vapaaehtoistyön motivaatiotekijät?”. Analyysin perusteella löysin motivaatiotekijöille pääryhmät, jotka ovat sosiaalisten kontaktien merkitys, vapaaehtoistyö arjen rytmittäjänä, auttamisen ilo, henkisen hyvinvoinnin vahvistuminen sekä ruoan saaminen itse. Myös oppiminen nähtiin potentiaalisena motivaatiotekijänä, vaikkakin harvalle vapaaehtoistyöntekijälle

omakohtaisesti merkityksellisenä. Avaan seuraavissa alaluvuissa näitä motivaatiotekijöitä sekä kuvaan niitä arjen jäsentymisen näkökulmasta.

5.1.1 Sosiaalisten kontaktien merkitys

Mahdollisuus sosiaalisten kontaktien muodostamiseen ja ylläpitoon on tutkimukseni perusteella yksi tutkimuskohteeni vapaaehtoisten keskeisimmistä motivaatiotekijöistä. Pessin ja Oravasaaren (2010, 141) mukaan ”toive uusiin ihmisiin tutustumisesta” nousee usein tutkimuksissa esiin erityisesti suomalaisten naisten motivaatiotekijänä ja Yeungin (2002, 52) mukaan ”halu saada uusia tuttavvia” painottuu iäkkäämpien vapaaehtoisten motivaatiotekijänä. Koska tutkimukseni kohderyhmä painottuu yli 50-vuotiaisiin naisiin, vastaavat tutkimustulokseni näiltä osin kirjallisuutta.

Kenttätutkimuksen aikana oli alusta asti selvää, että ruoka-avun vapaaehtoistyöntekijät muodostavat tiiviin yhteisön. Vapaaehtoiset tuntevat toisensa hyvin, käyttävät aikaa toisten kuulumisten kyselyyn ja työn lomassa keskustellaan vakavistakin aiheista, kuten mielenterveysongelmista, sairauksista ja menetyksistä. Vapaaehtoistyötovereita tuetaan ja autetaan elämän murheissa ja myötäeletään iloissa. Kun yhdestä vapaaehtoistyöntekijästä on tehty lehtijuttu hänen harrastukseensa liittyen, kiinnitetään se ilmoitustaululle ja sitä luetaan ahkerasti. Tuttujen kesken lentää myös hurtti huumori.

”Passionhedelmä saa erään vapaaehtoisen vitsailemaan: Eivätkös nämä ole niitä kärsimyshedelmiä? Parempia mitä ryppyisempiä. Niin kuin mekin!”
(Kenttämuistiinpanot, kesä 2016)

Positiivista yhteishenkeä pyritään vahvistamaan myös erilaisin pienin teoin, yhteisössä järjestetään esimerkiksi pienimuotoista virkistystoimintaa. Lisäksi osa vapaaehtoisista tapaa keskenään vapaa-ajalla. Saan kuulla useaan otteeseen esimerkiksi yhteisistä mustikkareissuista. Pääosin vapaaehtoistyötovereita tavataan kuitenkin nimenomaan vapaaehtoistöissä. Osa vapaaehtoisista on niin kiinnittyneitä yhteisöön, että pyörii paikalla juttelemassa ja avustamassa myös niinä päivinä, jolloin ei itse ole varsinaisesti vuorossa.

Vapaaehtoisuhteisön sisällä on myös pieniä erimielisyyksiä ja näkemuseroja. Erimielisyyksistä keskustellaan, palaute annetaan suoraan ja toisten erilaisia arvoja kunnioitetaan. Tästä esimerkkinä toimikoon hengellisyys, joka jakaa vapaaehtoistyöntekijöitä. Aineistoni haastatelluista puolelle toiminnan uskonnollinen arvotausta on merkityksellinen ja puolelle ei. Vaikka yhdistys on aatteellinen, on vapaaehtoisten suhtautuminen uskoon moninaista. Osa vapaaehtoisista pitää uskontoa elämässään tärkeänä asiana, toiset taas ovat uskonottomia. Vapaaehtoiset kunnioittavat toistensa vakaumusta, eikä asia aiheuta ristiriitoja yhteisössä.

”H3: Mä vähän kuvittelen että tääl on ollut kristilliset arvot aika... sillon kun tää on niinkön perustettu. Mutta kaikkihan täällä ei... niinkun minä esimerkiks en kuulu tähän niinsanottujen uskovaisten joukkoon että mutta suurin osa täällä on joilla on ne kristilliset arvot mutta kyllä täällä nyt pärjää vaikkei oookkaan.

L: No se ois ollut seuraava kysymys että minkä verran itsellesi on sillä aatteellisuuudella merkitystä.

H3: No sillä ei oo mulle mittään niinkun sen kummallisempaa että hyvin on toimeen tultu kaikkien kanssa ja niinkun mä jo aikasemmin sanoin niin ei mun tartte kuunnella niitä niiden juttuja kun ne on käyny jossain kokouksessa sunnuntaina. Mä voin mennä pois että... Niin ja sitten meil on tää aina kun tää alotetaan jako niin tää ruokarukkous tai tää näin niin mää oon tuumannu siihen että ei se mullekaan tee pahaa jos mää kerta päivässä pistän kädet ristiin, taikka kolme kertaa viikkoon niin ei se tee pahhaa että en mä sitä huonona kato.” (Haastattelu 3, kesä 2016.)

Vapaaehtoiset tiedostavat yhteisön merkityksen myös itse. He kehuivat yhteisöä, ilmapiiriä ja toisten antamaa apua usein kenttätutkimusjakson aikana. Tämä nousi esiin myös kaikissa haastatteluissa.

”H5:---lihavuus on paha ongelma kaikkialla, nuoret ihmiset lihoavat, mutta pahempi ongelma on yksinäisyys. Ja koska minulla ei ole ystäviä tai perhettä, löysin ne täältä . Meillä on hyvä suhde, emme riitele tai mitään. Me autamme toisiamme jos tarvii jotain. Siksi. Sitä minä tästä saan. Siksi minä käyn.---” (Haastattelu 5, kesä 2016.)

Vapaaehtoisista suuri osa elää yksin. Koska vapaaehtoiset eivät osallistu työelämään, eivät he voi nauttia myöskään työpaikan sosiaalisesta yhteisöstä. Vapaaehtoistyön kautta muodostettujen sosiaalisten kontaktien merkitys onkin erittäin suuri.

”H6: Iliman muuta se samahan koskee niitä kun itteäkin kato että on niinkun jossakin mukana, että on semmonen tuttavapiiri. Sitten tosiaankin on täällä jaettu asioita. Et jos niinkun sanotaan silleen että... odota nytten... mä en uskalla sulle mitään prosenttia sanoo mutta täs on hirveen paljon niinkun semmosia yksineläjiä. --- Sanotaan että semmosta toisten aikuisten seuraa... --- Että kyllä se antaa sellasen hirveen paljon elämän sisältöä ja just semmosia ihmisiä ja sitten vielä mun mielestä ainakin se pitää yllä sitä kommunikointikykyä ja estää syrjäytymistä, kaikkee tämmöstä.” (Haastattelu 6, kesä 2016.)

Vapaaehtoiset näkevät toiminnan ehkäisevän yksinäisyyttä ja avaavan ovia uusiin ihmissuhteisiin. He kokevat ilmapiirin hyvänä ja tietävät voivansa luottaa toistensa apuun. Apua annetaan sekä vapaa-ajalla että vapaaehtoistyössä.

”H5: --- jos esimerkiksi [toinen vapaaehtoistyöntekijä] vastaa pullapuolesta, jos hänellä on paljon tekemistä, minä en istu kun omat työt on loppu. Me autamme toisiamme---” (Haastattelu 5, kesä 2016.)

”---Mut sitten kun on näitä jos joku muuttaa tai tällä lailla niin näin sinne mennään ja autetaan ja...” (Haastattelu 6, kesä 2016.)

Ruoka-avun vapaaehtoistyö tutkimuskohteessani tuottaa kiistatta myös sosiaalista pääomaa. Kaunismaan (2000) mukaan yhdistystoiminta luo verkostoja ja sosiaalisen kanssakäymisen muodon, johon ihmiset voivat lähteä mukaan hoitamaan itselleen kiinnostavia asioita. Näin yhdistykset mahdollistavat ihmisten osallistumisen sosiaalisiin verkostoihin kerryttäen samalla sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma näkyy lisääntyneinä kontakteina ihmisten välillä ja yhdyskuntana, joka haluaa vaikuttaa toimintaansa ja oloihinsa. (emt. 2000, 137.)

Luodut verkostot siis kerryttävät sosiaalista pääomaa. Ruoka-avun toimipiste on verkostoitunut monella tasolla; toisiin ruoka-apua jakaviin yhdistyksiin, ruokaa eteenpäin jakaviin yhteistyökumppaneihin, seurakuntaan, kaupunkiin, toisaalta myös asiakkaisiin. Toimipiste on myös tiiviissä yhteistyössä kaupunginosan, ”oman kyläyhteisön”, erilaisten toimijoiden kanssa.

Yksilötasolla sosiaalisen pääoman jakautuminen yhdistystoimintaan osallistuvien henkilöiden kesken saattaa olla ongelmallista. Usein sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma kasautuu yhdistyksissä niille, joilla on jo entuudestaan eniten resursseja käytössään, koska heitä pidetään pätevimpinä tehtäviin. (Kaunismaa 2000, 138–139.) Tutkimassani organisaatiossa sosiaalinen pääoma on jakautunut varsin tasaisesti. Yhdistyksessä ei ole ”eliittiä”, vaan keskeisissä rooleissa toimivat ovat samanlaisia ruohonjuuritason toimijoita kuin muutkin.

5.1.2 Vapaaehtoistyö arjen rytmittäjänä

Vapaaehtoistyöhön tässä toimipisteessä käytetään 5,5–20 tuntia viikossa. Vapaaehtoiset ovat sitoutuneet tulemaan paikalle aina tietty(i)nä päivänä viikosta ja viikkorytmi rakentuu sen ympärille. Vapaaehtoistyöntekijöille on tärkeä motivaatiotekijä, että vapaaehtoistyö rytmittää päiviä. Tämä vastaa Pessin ja Oravasaaren (2010, 141) näkemystä siitä, että suomalaisen vapaaehtoistyön motivaatiotekijöinä korostuvat usein ”halu käyttää vapaa-aikaansa johonkin hyödylliseen toimintaan”, sekä ”halu saada säännöllistä päiväohjelmaa”. Yeungin (2002, 52) mukaan ”säännöllinen päiväohjelma” on tärkeä tekijä nimenomaan iäkkäämmille vapaaehtoisille.

Vapaaehtoisten työpäivä kestää noin viisi ja puoli tuntia. Suurin osa vapaaehtoisista työskentelee viikoittain yhtenä päivänä, mutta vastuuasemassa olevat vapaaehtoiset saattavat olla paikalla jopa neljänä päivänä viikossa. Kaikilla vapaaehtoisilla tämä ylittää suomalaisen keskiarvon, 18 tuntia kuukaudessa (ks. Yeung 2002, 62). Koska

vapaaehtoistyö tapahtuu arkisin päiväaikaan ja kestää lähes kuusi tuntia kerralla, ei vapaaehtoisten joukossa ole täysipainoisesti työelämässä olevia.

”L: --- vaatiiko sun elämä jotain järjestelyitä sen takia että sä ehit tulla tänne aina sitten tietynä päivänä?”

H2: Noo... Nykyään mä teen sillain että tää on niinku mun pääasia ja sitte joka päivälle mulle on niinkun jotain. --- Mut kaikki tietää et [tämä viikonpäivä] ei käy.”
(Haastattelu 2, kesä 2016.)

Vapaaehtoistyöntekijöille on tärkeää, että vapaaehtoistyö tuo rytmiä ja rakennetta päiviin ja viikkoihin. Vapaaehtoistyö näyttäytyy ajankuluna ja mielekkäänä tekemisenä.

L: --- Minkä takia teet vapaaehtoistyötä? Mitkä on semmoisia asioita?”

H3: Ehkä tää on mulle vähän niinkun ajankulua. Sillä lailla että ei oo viikko niin pitkä kun se on niinku tälleen rytmitetty... että... en mä nyt siihen muuta ossaa sanoo. --- Välillä joskus tulee kun joskus oikein väsyttää aamulla että piruako mun sinne pitää mennä [nauraa] mutta tota ni kyllä se sit siitä häviää että ihan, ihan mielelläni tulen ja olen täällä että siinä mielessä. (Haastattelu 3, kesä 2016.)

Koska vapaaehtoiset ovat eläkeläisiä ja työttömiä, korostuu monen kohdalla tarve päästä pois kotoa. Vapaaehtoistyössä vietetty aika katkaisee arjen ja se koetaan virkistävänä. Myös kokemus tarpeellisuudesta ja oman toiminnan merkityksellisyydestä on vapaaehtoisille tärkeä. Tämä korostuu erityisesti vapaaehtoisilla, jotka ovat siirtyneet työelämästä eläkkeelle, vapaaehtoistyö on ikään kuin tullut täyttämään työnteon jättämää tyhjiötä.

”H6: Joo. Tottakai se antaa niinkun se semmosen tarpeellisen sen tunteen kato minkä työkin antaa että on niinkun tarpeellinen. Niinkun se antaa semmosen elämän sisällön semmosen niinkun työ on elämän runko niin samalla lailla vapaaehtoistyö menee ihan siihen samaan piikkiin, vaikka siin on pointti toinen. Ja sitten se että se antaa niinkun semmosen tarpeellisuuden että mä oon tarpeen ja mä oon tärkeä. Ja sitten tietysti

tämä, tämä totani että voi auttaa sitä avun tarvisijaa. Niinkun avun tarpeessa olijaa.”
(Haastattelu 6, kesä 2016.)

Vapaaehtoistyö näyttäytyy vapaaehtoisille työnä, ja tätä todellisuutta rakennetaan myös kielenkäytöllä ja käytänteillä. Kahvitila muistuttaa aivan työpaikan kahvihuonetta työvuorolistoista ja nimikkomukeista lähtien. Vapaaehtoiset puhuvat työstä, eivät vapaaehtoistyöstä. Kun puhelin soi, siihen vastataan ”*Olen töissä*”. Vapaaehtoiset pitävät myös lomaa vapaaehtoistyöstä. Jokainen hoitaa omat tehtävänsä huolella, eikä laiskottelua katsota hyvällä; työmoraali on korkea. Aineistosta puuttuu diskurssi, jossa vapaaehtoistyö nähtäisiin harrastuksena.

5.1.2.1 Kuvaus tyypillisestä päivästä

Vapaaehtoistyöpäivästä suurin osa kuluu ylijäämätuotteen hakuun kaupoista, sen läpikäyntiin ja esillepanoon. Valtaosa työstä tehdään siis ennen varsinaista jakotilannetta. Päivät ovat keskenään erilaisia. Välillä työtä leimaa kiire, kun ruokamäärät ovat suuria ja vapaaehtoisia on paikalla vähän. Toisinaan taas aikaa töiden tekemiseen on riittävästi ja vapaaehtoiset ehtivät välillä levähtää töiden lomassa.

”L: Joo. Sitten... semmonen kysymys että mitä käytännössä teet kun tulet vapaaehtoistöihin. Eli voisit kuvailla semmosen tavallisen työpäivän.

H2: No mä ensin aamulla tulen tänne ja normaalisti pesen ton keittiön lattian... --- Ja sitten aletaan noita mitä on vanhoja tavaroita tuolla niin pistää. Pistetään biojätteisiin ja sit mä käyn tosta kaupasta hakemassa... mitä siellä on... tavaraa meille antaa. Ne on siellä pakkasessa ja me haetaan se [sanoo miespuolisen vapaaehtoistyöntekijän nimen] kanssa.... Ja sitten... sitten ootetaan kun tulee ensimmäinen kuorma. Joka on yleisesti leipäkuorma... Ja niistä taas otetaan vanhat pois ja... sitten rupee tulemaan ruokia ja vihanneksia ja taas sama homma ja sitten yhden aikaan annetaan puhtaat tavarat ihmisille kun ne tulee hakemaan... Semmosta.” (Haastattelu 2, kesä 2016.)

Yksikössä on selkeä työnjako naisten ja miesten välillä: aamupäivän aikana miehet hakevat kuormia kaupoilta ja tuovat ne toimipisteeseen, jossa naiset hoitavat lajittelun ja esillepanon. Iltapäivällä alkaa puolitoista tuntia kestävä ruoan jako, johon osallistuvat sekä miehet että naiset. Ruoan jakoa edeltää rukous, joka pidetään vapaaehtoisten kesken ennen ovien avaamista asiakkaille. Salosen (2016) mukaan uskonnollisuus jakaa ruoka-apua jakavia toimijoita: toisinaan sitä pidetään merkittävänä osana toimintaa, toisinaan taas mahdollisena ongelmana. Tässä yksikössä uskonnollisuutta ei tuoda voimakkaasti esiin asiakkaille, eli uskonnollisuus on vain arvo toiminnan taustalla, eikä hengellinen toiminta ole osa tarjottua palvelua. Yhdistyksen uskonnollinen arvomaailma ei näy asiakkaille muutoin kuin uskonnollisina kuvina seinillä.

Kuva 3. Laatikoita odottamassa lajittelua.

Ruoan jaossa jokaisella on oma vastuualueensa: yksi henkilö on ovimiehenä päästämässä vain muutaman henkilön kerrallaan sisään, kaksi henkilöä hoitaa rahastusta ja EU-kassien jaon kirjanpitoa, yksi henkilö antaa EU-kasseihin kuuluvat ruoat, yksi vapaaehtoinen hoitaa kylmäsäilytettävän ruoan jakoa, muutama hedelmien ja vihannesten jakoa, muutama leipätiskiä ja yksi suolaisten ja makeiden leivonnaisten jakoa. Vapaaehtoiset valvovat ”linjastolla”, että elintarvikkeita riittäisi mahdollisimman hyvin kaikille hakijoille ja

jakotilanne hoituisi mahdollisimman sujuvasti. Käytännössä tämä tarkoittaa usein esimerkiksi rajoituksia siinä, montako kappaletta mitäkin elintarviketta saa ottaa. Osan tuotteista asiakkaat saavat ottaa itse ja osan vapaaehtoiset ojentavat heille. Ruoan jaon aikana pöytiä siistitään jatkuvasti. Esimerkiksi kun tomaatit alkavat olla lopussa, yhdistetään laatikko paprikoiden kanssa. Näin pidetään esillepano siistinä ja toisaalta helpotetaan loppusiivousta.

Ruoan jaon päätyttyä yli jääneet ruoat pakataan eteenpäin yhteistyötahojen autoihin. Ruokaa jää yli vaihtelevia määriä, välillä ei juuri lainkaan ja toisinaan reilumpia määriä. Osa ylijäämäruoasta menee vielä jatkojakoon ihmisille, ihmisille kelpaamattomat taas viedään maatiloille eläinten ruoaksi.

”H3: --- tämä esimerkiks tämä [sanoo ruoka-avun asuinalueen nimen] seurakunnan tää diakonin tää [sanoo naisen nimen] äiti käy hakemassa joskus jos meillä on sillä lailla että se on hyväpäivästä se ruoka niin hän vie [sanoo toisen asuinalueen nimen] ja jakaa siellä sen sitten eteenpäin. Ja moni näistä jotka meiltä hakee leipää ja muuta näin niin se on heillä sama juttu että se menee siellä jakoon sitten eteenpäin ja sitten on siellä sitten tietysti että vanhat leivät menee hevosille tai kanalle tai millekään... ei kissalle mutta [nauraa] jollekin että totani....(Haastattelu 3, kesä 2016.)

5.1.3 Auttamisen ilo

Aivan kuten aiemmassa tutkimuksessa Suomalaisesta vapaaehtoistyöstä (ks. Pessi & Oravasaari 2010; Yeung 2002), altruismi näyttäytyy tutkimuksessani tärkeänä motivaatiotekijänä. Tutkimuskohteeni vapaaehtoistyössä nousee vahvasti esiin auttamisen halu ja ilo. Tunnetta siitä, että saa auttaa toisia, pidetään motivoivana ja antoisana. Auttamisen ilo kytkeytyy tunteeseen oman toiminnan merkityksellisyydestä. Toiminnalla on tarkoitus, ja se tuottaa toisille ihmisille hyvää.

”L: Mites, onko nyt tullut mieleen että mikä toiminnassa on parasta?

H3: Ehkä se on tää ihmisten auttaminen et saa antaa niille sitä ruokaa.” (Haastattelu 3, kesä 2016.)

Pessin (2011a, 1) mukaan monet altruismin perustelut ovat uskonnollisia, vaikka on myös altruismin muotoja, jotka eivät kytkeydy uskonnollisiin perusteluihin. Myös tutkimuskohteessani uskonnollisuus näyttäytyy osalle vapaaehtoisista motivaatiotekijänä. Tällöin auttamisen halua perustellaan kristillisillä arvoilla.

”H1: Noo se on sillä lailla... Mää oon niinku uskossa oleva ihminen ja näin ja mä oon aina halunnu auttaa. Aina, pienestä pitäen auttaa ihmisiä että se on niinku tämä tullu niinku siinä.

L: Joo. Et tää on semmonen väylä siihen?

H1: Nii. Semmonen väylä auttaa.” (Haastattelu 1, kesä 2016.)

5.1.3.1 Suhde asiakkaisiin

Auttamisen iloon kytkeytyy, että vapaaehtoiset kokevat suhteensa asiakkaisiin positiivisena; kaikki haastatellut ovat sitä mieltä, että suhde asiakkaisiin on hyvä. Yksi vapaaehtoinen tuo haastattelussa esiin, että on jopa saanut asiakkaista itselleen kavereita.

”L: Joo. Mites ootko sä saanut uusia ystäviä tai tuttavvia vapaaehtoistyön myötä?

H3: No oon mä muutaman asiakkaistakin saanu ---” (Haastattelu 3, kesä 2016.)

Vapaaehtoistyössä korostuu asiakkaiden kunnioitus ja arvostus. Kaikki asiakkaat halutaan nähdä keskenään samanarvoisina.

”L: Tai mitä sä näkisit että on toiminnan arvot?

H1: No nehän on just tää ruoan jakaminen, toisten ihmisten huomioon ottaminen, jokaista ihmistä, olkoon minkämaalainen vaan, samanarvoisena pidettäis.”
(Haastattelu 1, kesä 2016.)

Asiakkaita pidetään samanarvoisina myös suhteessa vapaaehtoistyöntekijöihin:

”L: Joo. Mites sit minkälainen on sun mielestä sun rooli vapaaehtoistyössä. Jos ajatellaan... tai ylipäätensä vapaaehtoistyöntekijän rooli niinku suhteessa asiakkaisiin. ---

H2: Noo mä niinku... annan ymmärtää että me ollaan ihan samanarvosia tiskin kummallakin puolen.” (Haastattelu 2, kesä 2016.)

Asiakkaiden kunnioittava kohtaaminen nähdään suorana ja tasapuolisena. Ylitsepursuavaa asiakaspalveluhenkisyttä pidetään teennäisenä.

”H6: --- Ei mitään sellasta tekojuttua, sellasta. Sehän on falskia. Mutta totanoinni meil oli se että luonnollisesti kohtaat. Jos sulta asiakas kysyy jotakin niin sää vastaat. Ei sun tarvii irvistellä kun pohjalainen pakkasella. Meidän johtaja vielä käytti sitä sanaa. Sano että ei semmonen, se on naurettavaa ja tylsää. Eikä mee läpi siitä ihmisestä. Se on feikki. ---” (Haastattelu 6, kesä 2016.)

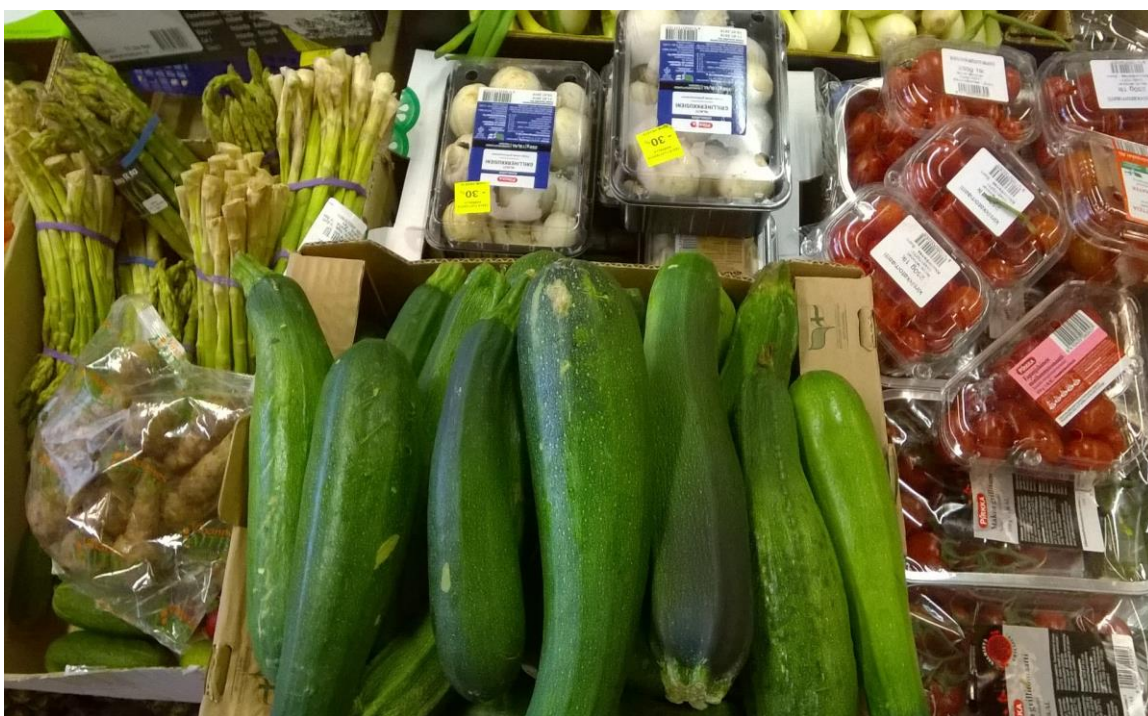
Kunnioittava kohtaaminen kuuluu myös sanavalinnoissa asiakkaille puhuttaessa.

”Teen havainnon vapaaehtoisten asiakaspalvelusta. Tajuan itse sanovani kiittäville asiakkaille ”ole hyvä”. Kaikki muut sanovat ”kiitos”. Kuinka suuri ero!”
(Kenttämuistiinpanot, kesä 2016.)

”Ole hyvä” viittaa (lahjan) antamiseen. ”Kiitos” taas on sana, jolla kiitetään asioinnista. ”Kiitos” luo todellisuutta, jossa asiakas on todella asiakas, ei hyväntekeväisyyden kohde. Asiakkaiden arvostus näkyy myös käytänteissä. Ruoat asetellaan esille mahdollisimman

kauniisti ja siististi, tilojen halutaan olevan siistit ennen ovien avaamista ja asiakkaille pyritään luomaan mahdollisimman paljon valinnanvaraa.

”Asiakkaalla halutaan olevan mahdollisimman paljon päätäntävaltaa, esim. karjalanpiirakoista tykkäävä saa ottaa karjalanpiirakoita, eikä joukossa ole suotavaa olla vaikkapa perunapiirakoita.” (Huomio leipomotuotteiden pussittamisesta, Kenttämuistiinpanot, kesä 2016.)

Kuva 4. Kaunista esillepanoa.

Koska asiakkaita pidetään vertaisina, myös palaute asiakkaiden toiminnasta annetaan suoraan.

H1:--- Että jos oikein hankala asiakas on joka on sillai nörtti niin ei oo kivaa jos sillain aina joka paikasta valittaa. Ja sit mä oon semmonen et mä sanon kyllä suoraan. (Haastattelu 1, kesä 2016.)

Kaikki vapaaehtoisten kokemukset asiakkaista eivät ole pelkästään positiivisia. Erityisen ikävänä nähdään tapaukset, joissa asiakkaat yrittävät väärinkäyttää heille tarjottua palvelua.

”H3: Välillä on nuo asiakkaat ikäviä kun ne ei usko mitä sanotaan ja mitä... sanotaan että yhen otat niin ne kävelee eteenpäin ja takakädelle ottaa sitten kolme. [Nauraa]”
(Haastattelu 3, kesä 2016.)

”H1: --- Mutta sitten on semmosiaki joilla on mammonaa. Ne käyttää todella paljon hyväks tätä.” (Haastattelu 1, kesä 2016)

Kun vapaaehtoiset huomaavat väärinkäytöksiä ja toimivat valvojina ja kontrolloijina, syntyy toisinaan myös konfliktitilanteita asiakkaiden kanssa. Nämä tilanteet saatetaan kokea ahdistavina, toisinaan sen vuoksi, että asiakkaat käyttäytyvät ikävästi, toisinaan taas ongelman nähdään syntyneen toisen vapaaehtoisen toiminnasta.

”Eka kerta oli kevätsipuli ja se, kymmenen nippua oli pöydällä. Hän otti kaikki. Toinen vapaaehtoinen sanoi mulle että sano hänelle venäjäksi ei saa kaikki ottaa. Hän heittää mulle naamat kaikki ja sanoo tukahda sun kurkkuun tällönen kaikki h***a.”
(Haastattelu, kesä 2016.)

”H4: Ja sitten tuo ihmisten kohtaaminen... näihin maahanmuuttajiin jotka... täällähän on etupäässä on ulkolaisia. Se oli mulle ensin vähän semmosta outoa kun kielitaidottomana siinä... Vähän ymmärtää englantia mutta ei muuta niin se oli minua joskus... pelottavaakin oli joskus... Täällä oli se jos nyt sais senkin sanoo niin [entinen vapaaehtoinen] oli vähän semmonen... käytökseltään semmonen äkkipikanen, töykee. Niin kun se... miten se käyttäyty niitä ihmisiä kohtaan niin joskus pelotti kun näki kun puristelivat nyrkkiään näin, kun oli varmaan jonkun äitinsä tai jonkun kans joku nuorempi mies. Mua vähän pelotti se tilanne. Semmostakin on ollut että... Mutta on nyt ihan ei oo ollu silleen mitään semmosta... Mun mielestä se oli joskus vähän asiatonta se käytös... ---” (Haastattelu 4, kesä 2016.)

Vapaaehtoistyön arjessa nousevat esiin myös kulttuuri- ja kielieroista johtuvat haasteet, erityisesti suhteessa asiakkaisiin. Tyypillisin ongelmatilanne on, että asiakas ei ymmärrä annettuja ohjeita ruoan jaossa. Eräs vapaaehtoinen tekee haastattelussa kehittämisehdotuksen:

”H1: No sitten tuo että meillä ei oo niinku näitä tulkkeja... mitä ei nää ulkomaalaiset ymmärrä meidän kieltä. --- Että meidän pitäis saada enempi niitä semmosia niinku seinille tai niitä lappusia tai niitä... --- ...Mitkä selittäis ihan tarkkaan niille sen tilanteen. Että moni ei ymmärrä englantiakaan ees. Esimerkiksi... --- Se on niinku vaikeeta meille.

L: Aivan, et ois niinku ohjeistukset sillä kielellä...

H1: Ohjeistukset, niin.” (Haastattelu 1, kesä 2016.)

5.1.4 Vapaaehtoistyö hyvinvoinnin vahvistajana

Kuten Tanskanen ja Danielsbacka (2015, ks. luku 2) tuovat esiin, vapaaehtoistyö lisää onnellisuutta ja hyvinvointia. Tutkimukseni perusteella arjen rytmitys ja merkityksellinen tekeminen, sosiaaliset kontaktit sekä auttamisen ilo edistävät vapaaehtoisten henkistä hyvinvointia. Vapaaehtoiset tunnistavat tämän itse, ja se nousee esiin myös haastatteluissa. Vapaaehtoiset näkevät toiminnan paitsi hyvinvointia edistävänä, myös pahoinvointia ehkäisevänä – keinona pysyä aktiivisena ja ylläpitää henkistä hyvinvointia elämän vaikeina aikoina. Tässä tutkimuksessa vapaaehtoistyö henkisen hyvinvoinnin vahvistajana nousee yhdeksi vapaaehtoisten tärkeimmistä motivaatiotekijöistä.

”L: Mites sitten, onko vapaaehtoistyö jotenkin vaikuttanut sinun elämääsi?

H6: Aivan varmasti sillä lailla että tuota ni, et jos sitä aattelee et jokaisella ihmisellä on niitä vastoinkäymisiä ja kaikkia silleen niin että siis tää että on niinkun se että on aamulla on syy nousta ja lähtee. --- Vaikka nyt sanotaan että

perheessä sairautta tai sitten näitä esimerkiksi kuolemantapauksia niin sitten työ on terapiaa siinä mielessä että siellä niinkun aina vähäks aikaa unohtuu että se suru saa niinkun... Sydän tai pää, kuka se sureekin tai mikä se sureekin niin saa levätä.”

(Haastattelu 6, kesä 2016.)

Toisaalta vapaaehtoistyö on myös raskasta. Lajittelutyössä seistään kovalla lattialla, nostellaan painavia laatikoita ja työskennellään epäergonomisissa asennoissa. Työtä tehdään usein kiireen alla. Vapaaehtoistyö koetaankin fyysisesti kuormittavana. Tämä nähdään suurimpana uhkana vapaaehtoistyöhön sitoutumiselle – mikäli oma fyysinen kunto ei kestä, ei vapaaehtoistyötä voi enää tehdä. Toisaalta vapaaehtoiset pohtivat myös, että työn raskaus saattaa olla esteenä uusien vapaaehtoisten toimintaan lähtemiselle.

”L: --- aiotko tehdä täällä [sanoo tutkimuskohteena toimivan yhdistyksen nimen] hommia?

H5: No kun jaksan... minä...

L: Niin kauan kuin jaksat?

H5: Joo. Mutta en tiedä miten jaksan, koska se on fyysisesti leikkauksen jälkeen raskasta hommaa.” (Haastattelu 5, kesä 2016.)

Vapaaehtoistyö on osalle vapaaehtoisista myös henkisesti raskasta: huono-osaisuuden näkeminen on kuormittavaa, ja saattaa jäädä vaivaamaan myös vapaa-ajalla.

”H4: --- tässäkin työssä sitä on että pitäisi niinkun ei-ajatella kun näkee noita ihmisiä ja on... siellä on ihan todellakin avun tarpeessa olevia suurin osa että. Niin ei pitäis ajatella tunteella, että... muttakun on semmonen luonne niin minkä sille sitten pystyy...” (Haastattelu 4, kesä 2016.)

5.1.5 Vapaaehtoistyö toimeentulon tukena

Myös vapaaehtoiset itse saavat ottaa vapaaehtoistyöstä kiitokseksi ruokaa. Yksi vapaaehtoisten motivaatiotekijä onkin kauppojen lahjoitusruoan saaminen itse. Erityisesti vapaaehtoiset, jotka kertovat, etteivät omat tulot tahdo riittää elämiseen, kokevat tämän avun tarpeellisena ja merkittävänä täydennyksenä toimeentuloon. Vapaaehtoistyöntekijöiden ottama ruoka on pääsääntöisesti sellaista, jota asiakkaille ei jaettaisi, paitsi jos jotakin ruoka-ainetta on tullut poikkeuksellisen paljon.

”--- täältäähän saan sitä mitä meillä on lupa viiä. Et siis tää on, täältä on saanu että meillä on lupa viijä sen just että mikä ei maksulliseen kassiin mene niin siitä saa ottaa... Se on ainakin ollut ennen täällä niinkun sääntö. Ja vahva sääntö. (Haastattelu 6, kesä 2016.)

Tämä ruoka on siis taloudellisessa mielessä arvotonta, mutta sen saaminen on merkityksellistä monille vapaaehtoisista.

”L: Mites, onko tää vapaaehtoistyö vaikuttanut elämääsi jotenkin?

H3: Ainakin on tullu uusia tuttavvia ja niinku sillä lailla et uusia kavereita ja muuta tämmöstä mutta... ja ohan se tietysti minun taloudelliseen tilanteeni kun ottaa... että saa ruokaa ottaa niin... että siinä se on. Ei siinä paljon muuta oo.” (Haastattelu 3, kesä 2016.)

5.1.6 Vapaaehtoistyö oppimisena

Ruoka-avussa työskentely on käytännönläheistä, mutta siinä tarvitaan erilaisia tietoja ja taitoja, kuten itsekin kenttätyöjakson aikana huomasin. Ruoka-avun vapaaehtoistyö mahdollistaa monenlaisen oppimisen. Useimmat vapaaehtoiset eivät pidä oppimista keskeisenä motivaatiotekijänä, mutta he tunnistavat monia tietoja ja taitoja, joita

vapaaehtoistyössä voi oppia. Haastatteluissa vapaaehtoiset nimeävät erityisesti sosiaaliset taidot, vuorovaikutustaidot, asiakaspalvelutaidot, käytännön taidot ja näppäryyden, työelämätaidot sekä laajentuvan maailmankatsomuksen. Lisäksi vapaaehtoistyö on maahanmuuttajataustaisille vapaaehtoistyöntekijöille mahdollisuus kehittää kielitaitoa.

Kehittyvät tiedot ja taidot nähdään muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta positiivisena lisänä, jonka työstä saa, ei niinkään syynä sen tekemiselle. Osaamisen kehittyminen nähdään kuitenkin potentiaalisesti hyödyllisenä yhteisössä toimiville muutamille hieman nuoremmille henkilöille.

Kaikki vapaaehtoistyöntekijät tuovat haastatteluissa esiin erilaisten sosiaalisten taitojen kehittymisen. Erikseen nimetään vuorovaikutustaidot, ryhmätyötaidot ja toisten huomioon ottaminen. Nämä taidot harjaantuvat sekä ryhmässä työskennellessä, että asiakkaita kohdatessa. Haastateltava 3 kuvailee hyvin vuorovaikutustaitojen hiomista huippuunsa; on myös tärkeä taito osata ottaa huomioon jokainen yksilönä ja tunnistaa, kenelle voi vitsailla ja minkä verran:

”L: --- ku työskentelee täällä vapaaehtoisena niin minkälaisia taitoja kehitty?

H3: No se on varmaan näitä paljon sanottuja kuuluisia vuorovaikutustaitoja että, se pitää vähän osata ihmistä lukkea, että mikä se tuo nyt oikein on kun tulee tuolta ovesta ja vähän kattoo että miten tuolle puhutaan ja sitten kun näit on tullu näitä tällasia jotka on sen kuus vuotta käyny, niin niille sitten vähän uskaltaa jo jotain leikkiäkin laskea tai jotain ronskimpaa huumoria niille pystyy laittamaan, mutta hyvin pitää kattoo, kun mä oon muutenkin semmonen ihminen että niinkö jos tulee ihan outo ihminen mun pitää vähän aikaa tarkkailla sitä että totani mitä tolle uskaltaa sanoo.”

(Haastattelu 3, kesä 2016.)

Asiakaspalvelutaitojen kehittyminen nousee myös vahvasti esiin haastatteluista. Asiakaspalvelutaito tarkoittaa tässä asiayhteydessä kunnioittavaa ja reilua suhtautumista asiakkaisiin. Haastatteluista käy ilmi, että joko asiakkaiden kohtaaminen käy luonnostaan, siihen opitaan tai sitten toiminnasta karsiudutaan pois.

”H6: --- Ei pidä mennä silleen että jos lähtee jostain sieltä niinkun kattoon ylhäältä alaspäin. Mut kyllä tää semmoset äkkiä karsii. Varmaan niinkun karsii niinkun joko työ muuttaa sen ihmisen asennetta tai sitten se karsiutuu niinkun muuten.”
(Haastattelu 6, kesä 2016.)

Osassa haastatteluista korostetaan näppäryyttä ja käytännön taitoja. Ruoka-avussa tapahtuva lajittelu, järjestäminen ja siivous vaativat tarkkuutta, nopeutta ja huolellisuutta. Haastateltava 5 tuo esiin myös taitoa, jota nimitän tässä ”taloustaidoksi”:

”H5: --- Pitää arvioida paljonko ihmisiä on ja riittääkö ruoka kaikille. Koska he kaikki maksoivat ja vaikka saivat vähän, mutta saivat jotain, niin he lähtevät tyytyväisinä.”

Kyse on siis ruoan määrän arvionnista. Päivittäisten kaupoilta tuotavien kuormien koot ja koostumukset saattavat vaihdella suurestikin. Vapaaehtoisten täytyy tämän vuoksi arvioida elintarvikkeiden määrää suhteessa asiakasmäärään ja asettaa sen perusteella ottorajoitukset osalle tuotteista. Tämän onnistuessa riittää jokaista jakoon saatua elintarviketta kaikille avun hakijoille.

Myös työelämätaitojen oppiminen nousee haastatteluissa esiin. Erityisesti nuorille ihmisille ruoka-avun vapaaehtoistyö nähdään toimintana, jossa olisi mahdollista oppia vastuun ottamista, aikataulujen noudattamista ja työmoraalia. Osa vapaaehtoisista ajattelee, että ruoka-avun vapaaehtoistyö voisikin hyvin toimia työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille eräänlaisena ponnistuslautana kohti työelämää.

”L:--- uskot sä että vapaaehtoistyö ruoka-avussa niin, nythen tietty sä oot jo sen ikäinen että et oo ehkä hakemassa enää töitä tai opiskelupaikkaa, mutta tota jos on nuorempi ihminen niin uskotko että... että siitä vois olla jotain positiivista hyötyä sitten?”

”H4: No kyllä mä uskon. Sillain että siitä on että tulee ihmisten kanssa toimeen ja... ja onhan se tämäkin niinkun oma rytmensä siinä että sitä joutuu lähtemään ja olemaan sen mitä lupaa että on siitä varmasti hyötyä.” (Haastattelu 4, kesä 2016.)

Mahdollisuus maailmankuvan avartamiseen ja uusiin kulttuureihin sekä ihmisiin tutustumiseen nähdään lisäarvoa vapaaehtoistyöhön tuovana.

”H4: No kyllä se sillä lailla että maailmankuva jotenkin on avartunut ja kun on noiden ihmisten kanssa keskustellut ja muuta niin on ollut niinkun rikastuttavaakin loppujen lopuks että tääl on pystynyt tutustumaan semmisiin eri kulttuureihin ja... Semmosta. Se on ihan minusta mukavaa.” (Haastattelu 4, kesä 2016.)

Vapaaehtoistyö mahdollistaa sellaisten ihmisten tapaamisen, joihin ei kenties olisi muuten ikinä tutustunut. Ihmisryhmistä vapaaehtoiset tuovat esiin erityisesti maahanmuuttajat ja päihdekuntoutujat. Osalle vapaaehtoisista huono-osaisuuden näkeminen on ollut silmiä avartavaa.

”H6: --- siis jotain ymmärrystä sellasta laajentaa silleen... Ei se mitään sellasta, se on sellasta lässyä semmonen että sanotaan sillai että on niinkun sillai osattomia... --- kato siis sellasta justiin noista asiakkaista, että niinkun itellä on ollu niinkun hyvä koti, et on ollut sellanen hyvä turvallinen koti ja sitten se on osannu, niinku on ollu pitkä työelämä, et on hirveen turvattu ollu se niinku se oma elämä aina. Itehän se tehty on niinkun se työelämä, siihen aikaan on menty töihin ja sitten sillä työnteolla turvattu se... Työ on tehty niin hyvin kun on osattu että vielä huomennakin on se työpaikka. Mutta sitten semmonen joku semmonen ymmärrys semmoseen heikompiosaseen tai semmoseen johonkin, johonkin semmoseen.” (Haastattelu 6, kesä 2016.)

Maahanmuuttajataustainen vapaaehtoinen tuo haastattelussa esiin, että hänelle vapaaehtoistyö on ollut tärkeää kielen oppimisen kannalta. Myös kenttäjaksolla kiinnitin huomiota siihen, että vapaaehtoistyö vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten vapaaehtoisten osalta hyvältä keinolta oppia suomen kieltä.

”Sitten on parempi oppi kieli. Mukava porukka, [sanoo puheenjohtajan nimen] korjaavat mun virheeni kaikki.” (Haastattelu, kesä 2016.)

5.2 Tie vapaaehtoistyöhön – kaksi tyyppitarinaa

Tässä alaluvussa vastaan analyysin keinoin tutkimuskysymykseen 2) ”Ketkä vapaaehtoistyötä tekevät ja miksi?”. Käytän avukseni haastattelujen perusteella luomiani tyyppitarinoita. Olen täydentänyt tarinoita osin myös kenttämuistiinpanojeni perusteella. Roosin (1987, 63) mukaan tyyppittely on hyvä keino aineiston havainnollistamiseksi ja käsitteellistämiseksi. Tässä tutkimuksessa keskeisinä kriteereinä tyyppittelylle olivat ikä, työmarkkinatilanne, perhetilanne, oman toimeentulon riittävyys, muu vapaaehtoistyön tekeminen, reitti vapaaehtoistyöntekijäksi, motivaatiotekijät ja vapaaehtoistyön merkitys itselle. Teemoittelun ja tyyppittelyn pohjalta muodostui kaksi tyyppitarinaa, jotka havainnollistavat sekä sitä ketkä vapaaehtoistyötä tekevät että sitä miksi he ovat alkaneet vapaaehtoistyötä tehdä. Haastatteluissa näkyi yleensä piirteitä molemmista tyypeistä, mutta ne edustivat kuitenkin selvästi vahvemmin toista (jakaumana 3+3). Tyyppitarinat on konstruoitu haastatteluiden pohjalta, joskin yksityiskohtia hieman muuttaen haastateltujen anonymiteetin varmistamiseksi. Tyyppitarina ei siis ole kenenkään oikean henkilön tarina, vaan eräänlainen havainnollistava perustyyppi.

Kaikki tutkielman edellisessä alaluvussa esittelemäni motivaatiotekijät esiintyvät molemmissa tyypeissä, vain painotukset vaihtelevat – tosin auttamisen ilo ja henkisen hyvinvoinnin vahvistuminen ovat tekijöitä, jotka näyttävät molemmille yhtä vahvana. Mielenkiintoinen molempia tyyppitarinoita edustava tekijä on, että kaikki haastatellut ovat *päätyneet* vapaaehtoistyöhön – kukaan ei kerro, että olisi *päättänyt* haluavansa tehdä vapaaehtoistyötä juuri ruoka-avussa, vaan kaveri tai tuttu on pyytänyt mukaan, on tultu kokeilemaan ja jääty sille tielle. Vapaaehtoiset rekrytoidaan usein kysymällä sopivalta vaikuttavista tuttuja tai tutuntuttuja mukaan. Osa uusista toimijoista taas tulee itse kysymään, tarvittaisiinko uusia vapaaehtoistyöntekijöitä.

”H2: Mulla työkaveri alotti... alotti tän homman ja soitti mulle kerran, että tuutko hakeen semmosia kinkkuleikkeitä että täällä olis vähän että tiedätkö kuka niitä ottais. --- Ja mä tuln tänne niin kolme jääkaapillista täpötäys niitä kinkkuleikkeitä jotka mä ahdoin sitte pieneen autoon... Ja... [naurahtaa] jaoin ympäri kaupunkia kaikille ketä vaan tiesin ni... --- Ja sit se... Kaikki oli niin onnellisia saamistaan kinkkuista niin

mä aattelin että voin toisenkin kerran. --- Kunnes mä sit olin kolme kertaa viikossa täällä. Töissä. Töissä niin... [Naurahtaa]

L: [Naurahtaa] Eli alotitko sil taval että olit vielä työelämässä?

H2: En ollu enää silloin. Tai se ensimmäinen kerta mä olin työelämässä. Et mä olin sen kesän mutta sitten kun mä jäin eläkkeelle ni mä jäin sitten niinku vakituisemmaks.” (Haastattelu 2, kesä 2016.)

5.2.1 Eläköityjän tarina

Ensimmäinen kahdesta löytämästäni tyypistä on *eläköityjä*. Eläköityjä on nyt jo eläkeikäinen nainen. Eläköityjälle tyypillistä on, että hän on tehnyt eläkeikään asti töitä, pitäen välillä taukoja, mikäli on saanut lapsia. Eläköityjälle työnteko on ollut tärkeää. Työ on ollut luonteeltaan suorittavaa, ammatillisen koulutustason työtä. Hän on mahdollisesti tehnyt vapaaehtoistyötä jo työelämässä ollessaan. Eläkkeelle jäädessä elämään on jäänyt tyhjä aukko, jonka täyttämiseksi hän on siirtynyt vapaaehtoistyöhön varsin pian eläkkeen alkamisen jälkeen, mahdollisesti osittain jo ennen sitä. Pessin ja Oravasaaren (2010, 145) tutkimuksessa yksi tärkeimmistä mukaan lähtemisen syistä suomalaisten vapaaehtoistyölle on ”murros elämässä”: tämä vastaa eläköityjän profiilia. Aiemmin esittelemistäni motivaatiotekijöistä eläköityjän kohdalla korostuvat erityisesti vapaaehtoistyö arjen rytmittäjänä ja sosiaalisten kontaktien merkitys. Seuraavaksi esitän aineistoni haastatteluiden pohjalta konstruoidun tarinan, joka havainnollistaa tätä tyyppiä.

Irmeli, 69

Irmeli on eläkeläisnainen. Hän on suorittanut ammatillisen tutkinnon ja tehnyt pitkän työuran varastotyöntekijänä. Irmeli on mennyt nuorena naimisiin ja saanut puolisonsa kanssa kaksi lasta. Liitto on päättynyt eroon, ja Irmeli asuu nykyään yksin. Nyt jo aikuiset lapset ovat hänelle tärkeitä.

Irmeli on kova tekemään töitä. Palkkatyö on ollut tärkeä identiteetin lähde. Hän on tehnyt vapaaehtoistyötä seurakunnalla jo työelämässä ollessaan. Kun eläkeikä on alkanut lähestyä, on tuttava vinkannut, että ruoka-avussa tarvittaisiin avuksi ”reippaita tekijöitä”. Irmeli on kiinnostunut asiasta ja lähtenyt kokeilemaan. Hän on aluksi käynyt auttamassa silloin tällöin. Toiminta on tuntunut mielekkäältä, ja eläkkeelle jäämisen jälkeen ruoka-avun vapaaehtoistyöstä onkin tullut tärkeä osa arkea. Irmelille vapaaehtoistyössä on erityisen tärkeää, että hän saa päiviinsä ja viikkoihinsa rakennetta ja tuntee tekemisensä merkitykselliseksi.

Irmelin toimeentulo on aina ollut suhteellisen vakaata. Myös nyt eläkkeelle jäämisen jälkeen rahat ovat riittäneet melko hyvin perustarpeiden täyttämiseen. Ruoka-aputoiminnasta kiitokseksi saatavat elintarvikkeet ovat kuitenkin mieluisa lisä toimeentuloon.

Ruoka-aputoiminnan todellisuus on koskettanut Irmeliä. Hän kertoo vapaaehtoistyön avanneen silmiään ihmisten hädälle. Irmeli kokee ihmisten huono-osaisuuden näkemisen välillä raskaana.

5.2.2 Selviytyjän tarina

Toinen tyyppi, jonka olen aineistoni pohjalta muodostanut, on selviytyjä. *Selviytyjä* on vielä työikäinen, joskin jo eläkeikää lähentelevä nainen. Hän on tehnyt pätkätöitä ja ollut eri mittaisia jaksoja työttömänä. Tällä hetkellä hän on työtön tai sairaseläkkeellä. Terveysten kanssa on ollut erilaisia ongelmia. Hän on nuorempaan saanut lapsia ja ollut pitkässä parisuhteessa, joka on kuitenkin jo päättynyt. Selviytyjällä on omakohtaista kokemusta ruoka-avun vastaanottamisesta. Hän on lähtenyt mukaan vapaaehtoistyöhön tuttujen pyytämänä, hänet on myös saatettu pyytää mukaan vapaaehtoiseksi asiakkaan roolista. Hän ei pidä työllistymistään enää todennäköisenä. Selviytyjälle on tärkeää, että vapaaehtoistyö ehkäisee yksinäisyyttä ja tuo tärkeää sisältöä elämään ja merkitystä päiviin.

Ohisalo ja Saari (2014, 111) tuovat esiin, että ruoka-avun toimipisteistä on tullut tärkeitä sosiaalisen kanssakäymisen paikkoja yksinäisille: osa asiakkaista on jopa ohjautunut itse avun ja vertaistuen tarjoajiksi, vapaaehtoistyöntekijöiksi. Selviytyjä onkin tyyppiesimerkki tällaisesta tapauksesta. Pessin ja Oravasaaren vuoden 2010 (145) tutkimuksen mukaan yksi suosituimmista syistä vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemiselle ylipäätään on ”oma kokemus / vertaistuki”. Edellisessä luvussa esittelemistäni motivaatiotekijöistä korostuvat selviytyjän kohdalla erityisesti sosiaalisten kontaktien merkitys, arjen rytmitys sekä ruoan saaminen itse. Seuraavaksi esitän havainnollistavan tyyppitarinan.

Anelma, 58

Anelma on kohta kuuttakymmentä ikävuotta lähentelevä nainen, joka on ollut työttömänä ennen ruoka-apuun vapaaehtoiseksi tuloa. Työura on ollut katkonaista ja koostunut erilaisista matalan ammattitason pätkätöistä, mukaan on mahtunut työttömyysjaksoja.

Anelma on mennyt nuorena naimisiin ja saanut kolme lasta. Kun lapset ovat olleet pieniä Anelma on ollut kotiäitinä. Perheellä ollut taloudellisia haasteita, ja se on joutunut turvautumaan ruoka-apuun. Myöhemmin parisuhde on päättynyt eroon, ja Anelma asuu nykyisin yksin. Anelma kantaa edelleen huolta lapsistaan ja he ovat hänelle erittäin tärkeitä. Anelman taloustilanne on ollut hankala jo pitkään, ja nyt sairastelun myötä vievät lääkkeet ison osan pienistä tuloista.

Anelmaa on pyydetty mukaan toimintaan asiakkaan roolista. Hän on lähtenyt kokeilemaan, miltä tuntuisi olla auttajana, ja innostunut toiminnasta. Anelma on aiemmin kokenut itsensä yksinäiseksi, ja vapaaehtoistyössä tärkeää onkin, että sen myötä saa sosiaalisia kontakteja. Anelmalle ruoka-avusta kiitokseksi saatu ruoka on tärkeä lisä toimeentuloon.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELUA

Tässä luvussa esittelen tämän tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ja käsittelen niitä suhteessa aiempaan teoriaan. Lisäksi avaan keskustelua kiinnostavista ja aihepiirin sisällä tärkeistä tutkimuskysymyksistä, jotka ovat nousseet esiin, mutta joihin en ole voinut tämän tutkimuksen puitteissa vastata. Alaluku 6.1 tiivistää tulokseni tutkimuskysymykseen 1) ”Mitkä ovat toiminnan motivaatiotekijät?”. Alaluku 6.2 taas vetää yhteen vastauksen tutkimuskysymykseen 2) ”Ketkä vapaaehtoistyötä tekevät ja miksi?”. Alaluvuissa 6.3–6.6 esittelen teemaan liittyviä keskustelunavauksia. Kahdessa viimeisessä alaluvussa pohdin tutkimuksen yleistettävyyttä ja jatkotutkimusaiheita sekä päätän tämän tutkielman.

6.1 Motivaatiotekijät suhteessa aiempaan teoriaan

Analyysin perusteella löysin motivaatiotekijöille pääryhmät, jotka ovat vapaaehtoistyö arjen rytmittäjänä, sosiaalisten kontaktien merkitys, henkisen hyvinvoinnin vahvistuminen, halu auttaa sekä ruoan saaminen itse. Nämä motivaatiotekijät yhdistivät kaikkia haastateltuja, painottuen toki eri tavalla eri henkilöiden kohdalla. Motivaatiotekijät olivat vapaaehtoisille merkityksellisiä, sillä myös heidän sitoutumisensa oli erittäin vahvaa. Motivaatiota uhkaavia tekijöitä olivat työn fyysinen ja henkinen raskaus ja ikävät kokemukset asiakkaiden kanssa.

Tutkimustulosteni perusteella ruoka-avun vapaaehtoistyön lähettämät signaalit eivät toimi motivaatiotekijänä. Tämä on linjassa signaaliteorian kanssa; kulttuurissa, jossa vapaaehtoistyötä ei ole perinteisesti nähty työnteon tai opiskelun kannalta merkityksellisenä, eivät vapaaehtoistyön motivaationa useinkaan toimi sen lähettämät signaalit. (ks. Hustinx ym. 357–358.) Kukaan haastatelluista ei tuonut esiin, että hän tekisi vapaaehtoistyötä sen vuoksi, että parantaisi työllistymis- tai kouluttautumismahdollisuuksiaan. Vapaaehtoiset nimesivät lukuisia tietoja ja taitoja, jotka vapaaehtoistyössä voivat kehittyä, mutta eivät nähneet useimpia niistä omakohtaisesti merkityksellisinä.

Auttamisen ilo ja halu auttaa nousi tutkielmassani yhdeksi tärkeimmistä motivaatiotekijöistä. Tämä on linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa (esim. Hustinx ym. 2010; Yeung 2002) siitä, että altruismi olisi suomalaisen vapaaehtoistyön keskeisin motivaatiotekijä. Hustinxin ym. (2010) mukaan tämä saattaa indikoida siirtymästä kohti hyvinvointipluralismia ja sosiaalidemokraattisen maan hybridimuotoa. Kaikki tutkijat eivät näe auttamisen halua vapaaehtoistyössä pelkästään positiivisena asiana: Poppendieckin (1998) mukaan termiin hyväntekeväisyys (charity) liittyy monenlaisia merkityksiä, sillä viitataan altruismiin, epäitsekkyuteen ja jopa rakkauteen. Hyväntekeväisyyden saajalle sillä on kuitenkin negatiivisia merkityksiä: se on lahja, johon liittyy alentava merkitys ja joka hyväksytään epätoivosta. (Poppendieck 1998, 231.)

Osalle vapaaehtoisista myös hengellisyys on motivaatiotekijä, vaikkei sitä asiakkaille juurikaan tuoda esiin. Salosen (2016) mukaan suomessa ruoka-apu on saanut hiljaisen hyväksynnän ja itse asiassa ilmoille on päästetty myös eräänlainen kutsu uskonnollisille toimijoille lähteä mukaan autamaan heikko-osaisimpia. Auttajien suhde uskonnon esiin tuomiseen kuitenkin vaihtelee. Salosen väitöskirjassa korostuu, että ruoka-avun jakajista osa pitää tärkeänä olla tuomatta uskonnollisuutta avun jakamiseen mahdollisten haittaseuraamusten vuoksi, mutta toiset taas näkevät sen keskeisenä osana toimintaa – uskonnollisuus näyttäytyy valintakysymyksenä. (emt. 2016, tiivistelmä, 24, 42, 55.)

Kaunismaan (2000, 135) mukaan yhdistystoiminnassa voidaan oppia monenlaisia tietoja ja taitoja, jotka edistävät aktiivista kansalaisuutta. Tutkimuksessani vapaaehtoiset eivät pitäneet oppimista keskeisenä motivaatiotekijänä vapaaehtoistyön tekemiselle, mutta haastatteluista nousi esiin useita tietoja ja taitoja, joita ruoka-avun vapaaehtoistyössä voi oppia: sosiaaliset taidot, vuorovaikutustaidot, asiakaspalvelutaidot, käytännön taidot ja näppäryys, työelämätaidot sekä maailmankatsomuksen laajentuminen. Lisäksi vapaaehtoistyö on maahanmuuttajataustaisille vapaaehtoistyöntekijöille mahdollisuus kehittää kielitaitoa.

Seuraavassa taulukossa asetan vapaaehtoisten motivaatiotekijät Yeungin (2004) kehittämän timanttimallin ulottuvuuksille. Löytämäni motivaatiotekijät jakautuvat sekä sisäiseen motivaatioon että ulospäin lähtevään toimintaan, sisäisen motivaation painottuessa hieman

enemmän. Kaikki ulottuvuudet näyttäytyvät tutkimuksessa, kuten timanttimalin kohdalla oletuksena onkin. Timanttimalin motivaatiotekijöistä nousivat esiin eniten antaminen, toiminnallisuus, jatkuvuus, saaminen ja läheisyys. Antaminen, toiminnallisuus ja jatkuvuus painottuvat myös vuoden 2010 vapaaehtoistyön tutkimuksessa (Pessi & Oravasaari, 2010). Etäisyys, pohdinta ja uuden etsintä näyttäytyvät tässä aineistossa motiiveina kaukaisemmilta kuin muut motivaatiotekijät. Etäisyys esiintyi vähäisimpänä motiivina myös Pessin ja Oravasaaren (2010) tuloksissa.

Taulukko 2. Motivaatiotekijöiden asettuminen timanttimaliin. Painottuvat tekijät ovat tummemmalla pohjalla.

SISÄINEN MOTIVAATIO	ULOSPÄIN LÄHTEVÄ TOIMINTA
POHDINTA	TOIMINTA
hengellisyys (osalla vapaaehtoisista)	vapaaehtoistyö arjen rytmittäjänä, mielekästä tekemistä päiviin
LÄHEISYYS	ETÄISYYS
sosiaalisten kontaktien merkitys	”pois neljän seinän sisältä”
JATKUVUUS	UUDEN ETSINTÄ
henkisen hyvinvoinnin vahvistuminen, jatkumo työelämälle	oppiminen, oman maailmankatsomuksen laajentaminen (osalla vapaaehtoisista)
SAAMINEN	ANTAMINEN
ylijäämäruoan saaminen itse, toiminnan palkitsevuus	auttamisen ilo ja halu auttaa, omasta kokemuksesta ammentaminen

Tutkimukseni perusteella sitoutuminen toimintaan tutkimusyksikössäni on erittäin vahvaa. Pessin ja Oravasaaren (2010, 147) mukaan toimintaan sitoutumista katsottiin edesauttavan yleinen mielekkyys (auttamisen ilo, oppiminen, toiminnan koettu tärkeys), sosiaaliset kontaktit ja myönteinen palaute. Nämä kaikki toteutuvat tutkimuskohteessani. Myönteistä palautetta vapaaehtoiset saavat erityisesti asiakkailta.

6.2 Vapaaehtoistyöntekijöiden profiili

Tarkastelemani ruoka-avun toimipisteen lajittelupuolen vapaaehtoiset ovat pääosin eläkeläisiä ja eläkeikää lähenteleviä naisia. Osalla on omakohtaista kokemusta ruoka-avun asiakkuudesta aiemmin elämässä, toisaalta vapaaehtoistyöstä kiitokseksi saatu ruoka on useimmille merkityksellinen apu taloudellisesti. Tässä tutkimuksessa ruoka-avun vapaaehtoistyölle erityisenä, ominaisena, piirteenä voitaneenkin pitää toiminnasta kiitokseksi saatavan ruoan merkitystä avun antajille itselleen.

Vapaaehtoiset edustavat matalampaa tulotasoa. Yeungin (2002, ks. luku 2.3.1) mukaan matalampien tulojen ryhmässä vapaaehtoisten motivaatiotekijöinä painottuvat erityisesti ”halu auttaa”, ”uudet ihmiset”, ”tuttava pyysi” ja ”toive mielekkästä tekemisestä”, mikä vastaa tutkimustuloksiani. On myös kiinnostavaa, että Yeungin (2002) korkeammalle tulotasolle esittämät motiivit, ”omat ja lasten harrastukset”, ”kansalaisvelvollisuus” ja ”yleinen kiinnostus” eivät tulleet tässä tutkimuksessa esiin juuri lainkaan. Vapaaehtoiset kuuluvat myös iäkkäämpien vapaaehtoisten ryhmään. Yeungin (2002) mukaan iäkkäimmillä vapaaehtoisilla korostuvat ”halu saada uusia tuttavuuksia”, ”säännöllinen päiväohjelma” sekä ”ideologiset vakaumukset ja auttamishalu”. Myös nämä aiemmat tulokset ovat kiistatta linjassa tutkimustulosteni kanssa.

Loin haastattelujen pohjalta kaksi tyyppitarinaa; *eläköityjän* ja *selviytyjän*. *Eläköityjälle* vapaaehtoistyö on työuran jatkumo – keino saada mielekästä tekemistä päiviin ja sosiaalinen verkosto ympärille, kun on tullut aika jättää työelämä. *Selviytyjä* taas on kokenut elämässään työttömyyttä ja terveydellisiä haasteita, ja elämän vaiheessa, jossa

työllistyminen ei tunnu enää todennäköiseltä, löytänyt vapaaehtoistyön ehkäisemään yksinäisyyttä ja rytmittämään päiviä. Eläköityjän kohdalla korostuu vapaaehtoistyön merkitys elämän murroksessa, kun taas selviytyjän kohdalla painottuu oma kokemus ja vertaistuki. Juurikin nämä kaksi tekijää nousivat auttamisen halun lisäksi tärkeimmiksi tekijöiksi toimintaan mukaan lähtemisen syiksi Pessin ja Oravasaaren (2010) suomalaisen vapaaehtoistyön tutkimuksessa.

6.3 Ruoka-apu ilmiönä vapaaehtoisen näkökulmasta

Koska haluan tässä tutkielmassa avartaa näkemystä suomalaisesta ruoka-avusta ja sen toimijoista, pidän tärkeänä tuoda esiin myös vapaaehtoistyöntekijöiden näkemyksiä ilmiöstä ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Ruoka-avun vapaaehtoiset todistavat ainutlaatuisella tavalla suomalaisen yhteiskunnan eriarvoistumisprosessia, mutta ovat kaikesta kokemuksestaan huolimatta ryhmä, jonka ääntä kuullaan julkisessa keskustelussa vain harvoin.

Ville Tikka (2016) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan ruoka-avun käsittelyä mediassa 1995–2016 välisenä aikana. Hän esittää aineistosta löytyvän 11 erilaista kehystä, jotka ovat (vapaasti suomennettuina) ”ruoka-apu köyhyyden muotokuvana”, ”ruoka-avun organisointi ja käytännöt”, ”ruoka-apu köyhyyden seurauksena”, ”hyvinvointivastuun siirtymät Suomessa”, ”ruoka-apu kansallisena häpeänä”, ”sydäntä särkevät ihmistarinat”, ”ruoka-apu ja ruokahävikki”, ”avun tarkoitus”, ”kirkon tarkoitus” ja ”muu: ruoka-avun sivuvaikutukset ja maatalouspolitiikan kehys”. (emt. 31–37.) Näitä kehyksiä ovat mediassa rakentamassa etupäässä media itse, poliitikot, asiantuntijat ja evankelis-luterilainen kirkko. Vähiten media-aineistossa nousevat esiin ruoka-apua jakavien vapaaehtoisorganisaatioiden ja toisaalta asiakkaiden äänet. Tikka näkee käytännön tiedon ja ymmärryksen omaavien vapaaehtoisten näkökulman puuttumisen ongelmallisena ja kysyy samalla, puuttuuko vapaaehtoisilta kapasiteetti osallistua julkiseen keskusteluun. (emt. 2016, 42–44.)

Tutkimusyksikköni vapaaehtoiset ovat nähneet ja kokeneet yhteiskunnan turvaverkkojen pettämisen ja haluavat omalta osaltaan auttaa niitä, jotka apua tarvitsevat. Vapaaehtoisten kertomuksissa yhteiskunnan turvaverkot ovat pettäneet ja kansalaisyhteiskunta rientänyt apuun tilkitsemään suurimpia reikiä.

Päättäjät saavat osakseen kritiikkiä. Vapaaehtoiset ovat nähneet huono-osaisuuden kasvot ja todistaneet erilaisia ihmiskohtaloita, eivätkä pidä tilannetta oikeudenmukaisena. Myös osa vapaaehtoistyöntekijöistä on itse ollut ruoka-avun asiakkaita. Ja vaikka varsinaista asiakkuutta ei olisikaan ollut, vapaaehtoistyöstä kiitokseksi työstä saatu ruoka on useimmille vapaaehtoisille tärkeä apu toimeentuloon. Vapaaehtoisten todellisuudessa ruoka-apuun turvautumisessa ei ole mitään hävettävää, vaan se on apu, johon turvaudutaan, kun muut oljenkorret on käytetty. Vapaaehtoiset tunnistavat monien asiakkaiden kokeman häpeä, vaikka eivät pidä sitä aiheellisena.

Vapaaehtoisten kunnioitus ruokaa kohtaan on korkea; ruokahävikin vähentäminen on vapaaehtoisille tärkeää. Haluan kuitenkin korostaa, että aineistossani ruokaa kunnioitetaan itseisarvona, ympäristönsuojelulliset perusteet eivät nouse esiin.

Alun perin halusin tutkimuksessani FAO:n ruokaturvan määritelmään (ks. luku 4) liittyen selvittää, onko ruoka-apu vapaaehtoisten mielestä sosiaalisesti hyväksyttävä tapa hankkia elantonsa. Tutkimuksen edetessä ymmärsin kysymyksen naiiviuden – ruoka-apuun turvautuminen on vapaaehtoisten todellisuudessa pakko, ja silloin kysymys siitä onko se sosiaalisesti hyväksyttävää, on toisarvoinen. Toisaalta juurikin, koska ruoka-apuun turvautuminen on *pakon sanelemaa*, ei siinä vapaaehtoisten mielestä ole mitään hävettävää.

6.4 Uusien vapaaehtoisten rekrytointi

Tuon seuraavaksi esiin joitakin huomioita uusien vapaaehtoisten rekrytoinnista. Tämä on tärkeä kysymys sekä paikallisesti että yhteiskunnallisella tasolla: kolmannen sektorin

roolin vahvistuessa ja väestön ikääntyessä mukaan tarvitaan jatkuvasti uusia toimijoita. Havainnot paitsi hyödyttävät tutkimusyksikköäni uusien vapaaehtoisten rekrytoinnissa, ovat ne osin siirrettävissä myös muiden toimijoiden avuksi.

Monet kolmannen sektorin organisaatiot lepäävät vapaaehtoistyön varassa. Sen vuoksi on erinomaisen tärkeää tietää, mitkä tekijät ennustavat vapaaehtoistyöhön osallistumista. Näin markkinointi osataan kohdentaa todennäköisimmälle kohderyhmälle tai vaihtoehtoisesti voidaan keskittyä tietoisesti poistamaan esteitä muiden ryhmien osallistumisen edeltä. (Carr ym. 2015, 309.) Tutkimuskohteeni vapaaehtoisia yhdistää se, että he eivät ole työelämässä. Vapaaehtoistyön työajat eivät ole helposti sovitettavissa työssäkävyn aikatauluihin, toisaalta raskas vapaaehtoistyö ei myöskään tunnu houkuttelevalta täysipäiväisesti työskentelevälle. Markkinointia on siis parasta kohdentaa eläkeläisille ja työttömille. Ikäihmisten rekrytointia tukevat myös Yeungin (2002, 46) tulokset siitä, että ikäihmiset ovat useimmiten nimenneet syyksi osallistumattomuudelle sen, ettei sille itse asiassa ole mitään erityistä syytä. Toisaalta vapaaehtoistyön luonteen muuttaminen voisi myös helpottaa uusien ihmisten mukaan saamista. Jos toimintaa järjestettäisiin myös iltapäiväaikaan, voisi se helpottaa työssäkävien osallistumista.

Koska vapaaehtoistyö on luonteeltaan raskasta, tarvittaisiin toimintaan myös nuoria ja vetreitä ihmisiä helpottamaan iäkkäämpien taakkaa. Kuten vapaaehtoiset itse haastatteluissa tuovat esiin, vapaaehtoistyö ruoka-avussa voisi olla nuorille työelämän ulkopuolelle jääneille ponnahduslauta työelämään tai koulutuksen pariin. Markkinointia voisi siis yrittää suunnata nuorille työttömille esimerkiksi etsivän nuorisotyön kautta. Vapaaehtoistyössä tapahtuva oppiminen (sosiaaliset taidot, asiakaspalvelutaidot, käytännön taidot, työelämätaidot ja laajentuva maailmankatsomus) voisivat hienosti tukea juurikin nuoria, polkuaan etsiviä ihmisiä.

Nyt vastikkeellistamiskeskustelun aikana pidän tärkeänä, että tämänkaltaiset yhdistykset eivät tulisi liiaksi työllistämistoimenpiteiden sijoituspaikaksi. Vapaaehtoistoiminnan yhteisöllisyys ja hyvä henki rakentuvat pitkälti vapaaehtoisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden varaan, ja mikäli toiminnan piiriin saatettaisiin henkilöitä muuten kuin vapaasta tahdostaan, saattaisi se vaarantaa herkün yhteisön voimavarat.

6.5 Ruoka-aputoiminnan moninaisuus ja ”villi” kenttä

Tutkielmani sivuaa yhteiskunnallisesti erittäin tärkeää keskustelunaihetta: ruoka-avun asiakkaiden yhdenvertaisuutta. Ruoka-avun vapaaehtoistyötä ei juurikaan säädellä laein ja asetuksin, joten kentällä on monenlaisia toimijoita. Ohisalo ja Määttä (2014, 56–57) esittävät, että ruoka-avun asiakkaiden yhdenvertaisuus ei toteudu: eri toimijoiden järjestämä palvelu on kirjavaa, eikä ruoka-apua ei myöskään ole aina kaikkien saavutettavissa – avun tarvitsija saattaa asua kaukana, tai saattaa olla, ettei hän täytä ruoanjakopisteen kriteereitä. Myös tutkimusjaksoni aikana konkretisoitui, että toimintatavoissa on eroja sekä yksiköiden sisällä että ruoka-avun kentällä ylipäätään.

Tutkimusyksikössäni vapaaehtoisilla on melko yhtenäinen linja toiminnassaan ja asiakaspalvelussa. ”Omavalvonta” toimii, ja väärin toiminut vapaaehtoinen saa toiminnastaan palautteen. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole kaikkialla. Tutkimusjaksoni aikana kuulin tarinoita muista toimijoista. Yhdessä toimipisteessä vaaditaan EU-avustusta jaettaessa aina sekä diakonin päätös että tehdään itse tiukka haastattelu. Eräässä toisessa pisteessä taas suhtaudutaan hyvin rennosti päiväyksiin, joten he voivat jakaa eteenpäin ruokaa, jota tutkimusyksikössäni ei enää asiakkaille anneta.

Variaatio näyttäytyy asiakkaan näkökulmasta ongelmallisena. Salosen (2016, 48–49) mukaan ruoka-avun asiakkailla on heikosti mahdollisuuksia saada näkemyksensä toiminnasta esiin; asiakkaan voi olla hankalaa tai lähes mahdotonta siirtyä toisen palvelun asiakkaaksi, jos yhden käytänteet eivät miellytä.

Koska ruoka-aputoiminta vaikuttaa vakiintuneelta, olisi sitä kenties syytä säädellä viranomaisten osalta tarkemmin. Näin voitaisiin varmistua siitä, että eri kunnissa ja eri toimijoiden pisteissä asiakkaat saisivat tasa-arvoista ja -laatuista palvelua.

6.6 Kauppojen vastuullinen toiminta

Ruoka-avun käytännön toiminnan kannalta yhteistyö elintarvikeliikkeiden kanssa on merkittävä tekijä, johon liittyy myös joitakin ongelmia. Koska yhtenä tutkielmani tavoitteena on avata ruoka-avun todellisuutta toimijoiden näkökulmasta, haluan tuoda esiin myös näitä haasteita, jotka luultavasti koskevat muitakin ruoka-apua jakavia yksiköitä.

Ohisalon (2017) mukaan ruoka-aputoiminta tarjoaa kauppoille tilaisuuden ympäristönäkökulmien huomioimiseen, yhteisvastuullisuuden osoittamiseen ja toisaalta se saattaa pienentää myymälöiden jätekuluja. Havaintojeni perusteella kaupat tekevät paljon yhteistyötä ruoka-aputoimijoiden kanssa, mutta toiminnassa lahjoitusruoan suhteen on tiettyjä ongelmia. Kaupat lähettävät elintarvikkeet suoraan ruoka-apuun sen sijaan, että kävisivät ylijäämäruoan itse läpi. Tämän seurauksena toimipisteessä suurin osa työajasta menee lajitteluun ja pilaantuneiden tuotteiden poistamiseen hyvien joukosta, erityisesti vihannesten ja hedelmien kohdalla. Kaupat säästävät näin sekä työajassa että jätekuluissa kuormittaen samalla vapaaehtoistyöntekijöitä ja toimipisteen vähäisiä resursseja.

Eviran (ohjeistus ruoka-apuun) mukaan ”*Ruoka-apuun luovutettavien elintarvikkeiden tulee soveltua ihmisravinnoksi eivätkä ne saa aiheuttaa vaaraa ihmisen terveydelle tai johtaa kuluttajaa harhaan*”. Kaupat siis rikkovat Eviran antamaa ohjeistusta toimittaessaan pilaantuneita ja aivan selkeästi ihmisravinnoksi soveltumattomia elintarvikkeita ruoka-apuun. Ruoka-avun toimesta kauppoille ei haluta tai uskalleta antaa kritiikkiä, koska pelätään, että se vaikuttaisi lahjoitusruoan saamiseen tulevaisuudessa.

6.7 Tutkimuksen yleistettävyys ja jatkotutkimusaiheita

Tapaustutkimuksen avulla pyritään luomaan niin laadukas kuvaus, että se antaa mahdollisuuksia yleistämiseen, vaikkei se tilastollisesti olekaan mahdollista. Yleistettävyyttä parantavat mahdollisuudet vertailuun, esimerkiksi muihin tutkimuksiin nähden. Puhutaan siirrettävyydestä: mitä teoreettisia käsitteitä tai tuloksia voidaan soveltaa tapauksen ulkopuolella. (Eskola & Suoranta 1998, 50–51.) Tämän tutkimuksen tärkein anti

on, että se valaisee ruoka-avun vapaaehtoistyön kenttää. Tiedämme nyt jotakin siitä, ketkä ruoka-avun vapaaehtoistyötä tekevät ja miksi, sekä minkälaiset arvot toimintaa voivat ohjata. Tässä tapauksessa tapauksen ulkopuolelle siirrettävissä ovat vapaaehtoisten motivaatioon ja oppimiseen liittyvät tekijät tämäntyyppisessä toimintaympäristössä ja toisaalta vapaaehtoisten näkemykset ruoka-avusta yhteiskunnallisena ilmiönä. Tämä tutkielma on tuottanut tietoa myös nimenomaan työelämän ulkopuolella olevien vapaaehtoistyöntekijöiden arjesta. Vapaaehtoistyön mahdollisuudet arjen rytmittäjänä ja elämän sisältönä ovatkin erittäin kiintoisaa tietoa tulevaa tutkimusta ajatellen, varsinkin automatisaation edetessä ja työn vähentyessä.

Ylen artikkelissa ”Suomen pisimmästä leipäjonosta” (23.08.2017) Helsingin Myllypurosta toimittaja tutustuu päivän ajan toimipisteen käytäntöihin ja arjen haasteisiin. Täysin vastakkaisesti, kuin tutkimuskohteessani, yksikössä kärsitään ruoan jakajien sitoutumattomuudesta.

*”--- henkilökunnan lukumäärä on joka aamu yllätys.
– Kuka tulee ja kuka jättää tulematta. Monet näistä tällä puolella olevistakin ovat sellaisia, jotka tarvitsevat apua pärjätäkseen.”*

Myllypurossa vapaaehtoiset ovat vähemmistössä, suurin osa ruoan jakajista on tukityöllistettyjä ja kuntoutuksessa olevia, joukossa on myös palkattuja työntekijöitä. (Nelskylä, Yle 23.08.2017, verkkojulkaisu.) Saattaa olla, että ruoan jakajien statuksen lisäksi esimerkiksi yksikön koko vaikuttaa motivaatioon. Tämä on hyvä esimerkki kentän erilaisista toimijoista. Kiintoisa jatkotutkimusaihe voisi olla tutkia laajemmin eri ruoka-avun yksiköiden vapaaehtoisia ja työntekijöitä, heidän motivaatiotaan, arjen käytäntöjä, haasteita ja erityisesti suhtautumista asiakkaisiin.

Toinen jatkotutkimusaihe koskee ruoka-avun asiakkaita. Seurattuani tutkimusyksikköni vapaaehtoisten välitöntä toimintaa suhteessa asiakkaisiin, aloin pohtimaan, haluaisivatko asiakkaat avun mieluummin itsensä vertaisena kokevalta vapaaehtoiselta vai ammattimaiselta työntekijältä.

6.8 Lopuksi

Ruoka-apu on ilmiö, jota käsitellään julkisuudessa säännöllisesti, mutta josta vain pienellä osalla väestöstä on tarkempaa tietoa tai omakohtaista kokemusta. Aihepiiriä on tutkittu, mutta esimerkiksi ruoka-avun parissa toimivista vapaaehtoisista on toistaiseksi ollut vain vähän tietoa saatavilla.

Tässä tutkielmassa selviää, että tutkimuskohteessani ruoka-avun vapaaehtoistyöhön ollaan sitouduttu vahvasti, se on aikaa vievää ja tekijöilleen tärkeää. Vapaaehtoiset eivät ole työelämässä ja toiminta mielletään enemmän työksi kuin harrastukseksi. Keskeisimmät motivaatiotekijät ovat rytmin saaminen arkeen, sosiaaliset kontaktit, henkisen hyvinvoinnin vahvistuminen, auttamisen ilo ja ruoan saaminen itse. Vapaaehtoistyö mahdollistaa monenlaista oppimista, mutta sitä ei pidetä keskeisenä syynä toimintaan osallistumiselle. Kuormittaviksi tekijöiksi koetaan vapaaehtoistyön fyysinen raskaus ja ikävät asiakaskokemukset. Vapaaehtoiset suhtautuvat asiakkaisiin vertaisina. Vapaaehtoisten keskuudessa ruoka-apu näyttäytyy välttämättömyytenä yhteiskunnassa, jossa ihmisten toimeentulo ei riitä ruokaan.

Ruoka-apuun liittyy monenlaisia kysymyksiä paitsi yhteiskunnallisella, myös käytännön tasolla. Toimintaa ei juurikaan säädellä valtion toimesta, ja erilaisten toimijoiden kirjo kentällä on suuri. Asiakkaan saama palvelu riippuu täysin siitä, missä yksikössä hän asioi. Kaupoilta saatu ylijäämäruoka on usein syömäkelpvotonta ja sen läpikäynti kuormittaa toimijoiden resursseja.

Tämän tutkielman tavoitteena oli tarkentaa kuvaa suomalaisen ruoka-avun kentästä. Minulle tutkijana oli avartavaa tutustua ruoka-avun arkeen ja siellä toimiviin ihmisiin. Tutkielma ei tapaustutkimuksena pyrikään täyteen yleistettävyyteen, mutta toivon, että se lisää lukijoiden ymmärrystä ruoka-avusta, sen merkityksestä ja siihen liittyvistä haasteista.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011): Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Carr, Dawn C., King, Katherine ja Matz-Costa, Christina (2015): Parent–Teacher Association, Soup Kitchen, Church, or the Local Civic Club? Life Stage Indicators of Volunteer Domain. *The International Journal of Aging and Human Development*, Huhtikuu 2015, vol. 80, numero 4, 293-315.

Euroopan yhteisöjen neuvosto: NEUVOSTON ASETUS (ETY) N:o 3730/87, annettu 10 päivänä joulukuuta 1987, yleisistä säännöistä yhteisön vähävaraisimmille henkilöille jaettavaksi tarkoitettujen elintarvikkeiden luovuttamisesta interventiovarastoista tietyille järjestöille.

<http://eur->

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1987R3730:19951001:FI:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1987R3730:19951001:FI:PDF)

Euroopan parlamentti (2008): MIETINTÖ vapaaehtoistyön roolista taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseksi (2007/2149(INI)). Aluekehitysvaliokunta.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0070+0+DOC+XML+V0//FI>

Euroopan parlamentti ja neuvosto: ASETUS (EU) N:o 223/2014, annettu 11 päivänä maaliskuuta 2014, vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahastosta <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0223&from=EN>

Euroopan unioni (2016):

Free food for the most deprived persons in the EU (ARCHIVE). Luettu 2.12.2016.

http://ec.europa.eu/agriculture/most-deprived-persons/archive_en.htm

Fund for European Aid to the Most Deprived (FEAD). Luettu 6.12.2016

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1089>

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Evira (2013): Ruoka-apuun luovutettavat elintarvikkeet. Luettu 20.4.2015.

http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/lomakkeet_ja_ohjeet/elintarvikkeet/elintarvik_ehuoneistot/ruoka-apuohje_16035_2013.pdf

Evira, ohjeistus ruoka-apuun. Luettu 22.1.2017.

<https://www.evira.fi/elintarvikkeet/valmistus-ja-myynti/elintarvikehuoneistot/ruoka-apu/>

FAO, Food And Agriculture Organization of United Nations. Luettu 28.12.2015.

<http://www.fao.org/righttofood/about-right-to-food/en/>

<http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/en/>

Fingerroos, Outi (2003): Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa.

Julkaistu teoksessa: *Elore* 2/2003, 10. vuosikerta. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry., Joensuu. Luettu 27.5.2016.

http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_03/fin203c.html.

Haddad, Mary (2006): Civic responsibility and patterns of Voluntary Participation Around the World. *Comparative Political Studies*, vol. 39, numero 10, 1220-1242.

Hammersley, Martyn ja Atkinson, Paul (2007): *Ethnography. Principles in Practice*. Third Edition. Taylor & Francis Group, Lontoo & New York, 2007.

Hustinx, Lesley, Handy, Femida, Cnaan, Ram. A., Brudney, Jeffrey L., Pessi, Anne Birgitta ja Yamauchi, Naoto (2010): Social and Cultural Origins of Motivations to Volunteer. A Comparison of University Students in Six Countries. Julkaistu teoksessa: *International Sociology*, Toukokuu 2010, Vol. 25(3), 349–382.

Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouni, Lehtelä Kirsi-Maija & Silvasti, Tiina: Johdanto: leipäjonoista ruokapankkeihin. Teoksessa: Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouni, Lehtelä, Kirsi-Maija ja Silvasti, Tiina (toim.): *Toisten pankki: ruoka-apu hyvinvointivaltiossa*. STAKES, Helsinki 2008, 5–19.

Ilmonen, Kaj: Sosiaalisen pääoman käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa: Ilmonen, Kaj (toim.): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2000, 9–38.

Jaakkola, Timo ja Liukkonen, Jarmo: Miten motivaatio on ymmärretty historian saatossa? Teoksessa: Liukkonen, Jarmo, Jaakkola, Timo ja Suvanto, Antti (toim.): *Rahasta vai rakkaudesta työhön? Mikä meitä motivoi? Likes-työelämäpalvelut Oy*, Jyväskylä 2002, 17–37.

Jokisaari, Markku: Työelämään siirtyminen. Teoksessa: Salmela-Aro, Katariina ja Nurmi, Jan-Erik (toim.): Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. PS-kustannus, Jyväskylä 2005, 67–83.

Kananen, Jorma: Etnografinen tutkimus. Miten kirjoitan etnografisen opinnäytetyön? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja, Jyväskylä 2014.

Kaunismaa, Pekka: Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa: Ilmonen, Kaj (toim.): Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2000, 119–143.

Keskinen, Jarkko ja Teräs, Kari: Sosiaalinen pääoma ja luottamus – miten tehdä näkymätön voimavara näkyväksi? Teoksessa: Keskinen, Jarkko ja Teräs, Kari (toim.): Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia. Turun historiallinen yhdistys ry., Turku, 7–22.

Konttinen, Esa: Kansalaisyhteiskunta. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Jyväskylän yliopisto. Luettu 21.1.2017.

<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kolmas-sektori>

Koskiaho, Briitta: Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa: Eskola, Antti ja Leena Kurki (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Osuuskunta Vastapaino, Tampere 2001, 15–40.

Liukkonen, Jarmo ja Jaakkola, Timo: Mitä tarkoitamme kun puhumme motivaatiosta? Teoksessa: Liukkonen, Jarmo, Jaakkola, Timo ja Suvanto, Antti (toim.): Rahasta vai rakkaudesta työhön? Mikä meitä motivoi? Likes-työelämäpalvelut Oy, Jyväskylä 2002, 13–16.

Malkavaara, Mikko: Nälkä ja köyhyys kirkon asiaksi. Näkökulmia laman ja markkinakilpailun aikaan. Teoksessa: Mäkinen, Virpi (toim.): Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä, Atena kustannus Oy, Jyväskylä 2002, 283–312.

Maaseutuvirasto (Mavi): Tilastot ja raportit. Luettu 6.12.2016.

<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/jarjesto-seurakunta/Ruoka-apu/Sivut/tilastot-ja-raportit.aspx>

Nelskylä, Lea (Yle 23.08.2017, verkkojulkaisu): Aamupäivä leipäjonon toisella puolella – "Haluan auttaa ja ymmärtää, mutta tunnen itseni hurskastelevaksi tirkistelijäksi". Luettu

26.08.2017.

<https://yle.fi/uutiset/3-9781024>

Niemi, Jyrki, Knuuttila, Marja, Liesivaara, Petri ja Vatanen, Eero (2013): Suomen ruokaturvan ja elintarvikehuollon nykytila ja tulevaisuuden näkymät. MTT Raportti 80, MTT, Jokioinen.

Nylund, Marianne ja Yeung, Anne Birgitta: Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Nylund, Marianne ja Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta – Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere 2005. 13–38.

Ohisalo, Maria (2017): Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / Yhteiskuntatieteiden laitos.

Ohisalo, Maria, Eskelinen Niko, Laine Jonna, Kainulainen Sakari ja Saari, Juho (2013): Avun tilkkutäkki: suomalaisen ruoka-apukentän monimuotoisuus. RAY, Avustustoiminnan julkaisuja. Luettu 27.4.2015.
https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/Raportti_Avun_tilkkutakki_2014.pdf

Ohisalo, Maria ja Saari, Juho (toim.) (2014): Kuka seisoo leipäjonossa? Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki.

Ohisalo, Maria ja Määttä, Anne: Viimeisen luukun jälkeen – ruoka-avussa käyvien paikka julkisessa palvelu- ja tulonsiirtoverkossa. Teoksessa: Ohisalo, Maria ja Saari, Juho (toim.): Kuka seisoo leipäjonossa? Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki 2014, 42–58.

Pessi, Anne Birgitta (2011a): Religiosity and altruism: Exploring the link and its relation to happiness. *Journal of Contemporary Religion*, 26(1), 1-18.

Pessi, Anne Birgitta (2011b): Vapaaehtoistoiminta – unelmia ja uhkakuvia systeemiällyn nkökulmasta. *Kansalaisyhteiskunta* 2 (2011), 174—214. Luettu 20.03.2016.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51770/KY_2011-2_art_pesti.pdf?sequence=1

Pessi, Anne Birgitta ja Oravasaari, Tomi (2010): Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23.

Poppendieck, Janet (1998): *Sweet Charity? Emergency Food and the End of Entitlement*. New York: Penguin Books.

Riches, Graham (2011): Thinking and acting outside the charitable food box: hunger and the right to food in rich societies. *Development in Practice*, 21:4-5, 768-775, DOI: 10.1080/09614524.2011.561295.

Roos, JP (1987): *Suomalainen elämä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Ruuskanen, Petri (2017): *Sosiaalinen pääoma*. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Jyväskylän yliopisto. Luettu 21.1.2017.
<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-paaoma>

Ruuskanen, Petri (2001): *Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntauksat ja mekanismit*. VATT-tutkimuksia 81. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Salmela-Aro, Katariina ja Nurmi, Jan-Erik: Modernin motivaatiopsykologian perusta ja käsitteet. Teoksessa: Salmela-Aro, Katariina ja Nurmi, Jan-Erik (toim.): *Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet*. PS-kustannus, Jyväskylä 2005, 10–27.

Salonen, Anna-Sofia (2016): *Food for the Soul or Soul For the Food. Users perspectives on Religiously Affiliated Food Charity in Finnish City*. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto, Teologinen tiedekunta.

Siisiäinen, Matti & Kankainen, Tomi: *Yhdistys*. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Jyväskylän yliopisto. Luettu 21.1.2017.
<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/yhdistys>

Silvasti, Tiina (2011): Ruoka-avun vakiinnuttaminen Suomessa. Tarpeen ja oikeutuksen jäljillä. *Janus*, vol. 19 (3) 2011, 278 – 289.

Silvasti, Tiina ja Karjalainen, Jouko: Hunger in a Nordic Welfare State: Finland. Teoksessa: Riches, Graham ja Silvasti, Tiina: First World Hunger Revisited. Food Charity or the Right to Food? PALGRAVE MACMILLAN, 2014, 72–86.

Suomen perustuslaki (1999). Luettu 28.12.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttötutkimus [verkkajulkaisu].
ISSN=1799-5639. Osallistuminen Ja Vapaaehtoistyö 2009, 2. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen, epävirallinen auttaminen ja luottamus. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 7.5.2017.
http://www.stat.fi/til/akay/2009/04/akay_2009_04_2011-09-16_kat_002_fi.html

Tanskanen, Antti O. ja Danielsbacka, Mirikka (2015): Ovatko vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys yhteydessä onnellisuuteen? Yhteiskuntapolitiikka 80, 469–481.

Tikka, Ville (2016): TWO DECADES OF DISCUSSION ON CHARITABLE FOOD AID IN FINLAND, Analysing the framing by and through the media. Pro Gradu -tutkielma. Sosiologia, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto.

Tuomi, Jenni ja Sarajärvi, Anneli (2006): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM): Vähävaraisten avun rahasto FEAD 2014-2020. Luettu 6.12.2016.
<http://tem.fi/vahavaraisten-avun-rahasto-fead-2014-2020>

Yeung, Anne Birgitta (2002): Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – Ihanteita vai todellisuutta? Sosiaali- ja terveystieteiden yhdistys YTY ry, Helsinki.

Yeung, Anne Birgitta (2004): The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis. *Voluntas. International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 15 (2), 2004, 21–47.

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO YKSILÖHAASTATTELUIHIN:

Taustatiedot

- 1) Etunimi
- 2) Ikä
- 3) Montako vuotta kokemusta vapaaehtoistyöstä ruoka-avussa?
- 4) Tekeekö muuta vapaaehtoistyötä? Aiemmin/ tällä hetkellä/ jos kyllä, missä?
- 5) Työmarkkinatilanne tällä hetkellä? Opiskelija/työssä/työtön/eläkkeellä/muu?
- 6) Siviilisääty: naimaton/naimisissa/rekisteröidyssä parisuhteessa/eronnut/leski/avoliitossa
- 7) Koetko kotitaloutesi tulojen riittävän elämiseen?

Tie vapaaehtoistyöhön

- 1) Mikä on ensimmäinen muistosi, joka liittyy ruoka-apuun?
- 2) Oletko itse saanut ruoka-apua?
  - a. Minkälainen kokemus se on ollut? Minkälainen tilanne sitä edelsi?
  - b. jos ei: Voisitko kuvitella olevasi siinä tilanteessa, että turvautuisit ruoka-apuun?
- 2) Minkälaiseksi kuvailisit elämäntilanteesi ennen kuin aloitit vapaaehtoistyön tekemisen?
- 3) Mistä sait idean lähteä vapaaehtoiseksi?
- 4) Miltä tuntui ensimmäisen kerran työskennellä vapaaehtoisena?

Vapaaehtoistyö tällä hetkellä ja tulevaisuudessa

- 5) Mitä käytännössä teet, kun tulet vapaaehtoistoihin?

- 6) Montako tuntia viikossa teet vapaaehtoistyötä?
- 7) Miten järjesteleet elämäsi, jotta ehdit tehdä vapaaehtoistyötä?
- 8) Onko vapaaehtoistyö vaikuttanut elämääsi jotenkin? Miten?
- 9) Minkälainen työyhteisö tämä on?
- 10) Oletko saanut ystäviä tai tuttavuuksia vapaaehtoistyön myötä? Minkälaisia nämä ihmissuhteet ovat?
- 11) Tapaatko vapaaehtoistyökavereita myös muualla?
- 12) Mitä vapaaehtoistyö antaa sinulle?
- 13) Minkä takia teet vapaaehtoistyötä?
- 14) Mitä hyötyä vapaaehtoistyöstä voisi olla?
- 15) Uskotko vapaaehtoistyön vaikuttavan positiivisesti tulevaan työnhakuun tai opiskelupaikan hakuun? (jos ajankohtaista)
- 16) Mitä taitoja toiminta kehittää? Entä tietoja?
- 17) Kenelle suosittelisit vapaaehtoistyötä?
- 18) Aiotko tulevaisuudessakin tehdä vapaaehtoistyötä ruoka-avussa?
- 19) Mikä toiminnassa on parasta? Onko jotakin ikävää?

Arvot ja asenteet

- 1) Miksi mielestäsi ruoka-apua jaetaan?
- 2) Minkälaisena koet oman suhteesi asiakkaisiin?
- 3) Minkälainen on mielestäsi roolisi vapaaehtoistyössä?
- 4) Oletko huomannut mediassa juttuja ruoka-avusta? Jos kyllä: antavatko ne mielestäsi oikeanlaisen kuvan tästä toiminnasta?
- 5) Mitkä ovat toiminnan arvot?
- 6) Minkä verran aatteellisuudella on itsellesi merkitystä?
- 7) Onko ruoka-apu sosiaalisesti hyväksytty tapa hankkia elantonsa?
- 8) Ketkä toiminnasta hyötyvät ja miten? Mitä muita vaikutuksia toiminnalla on?

LIITE 2

Tiivistelmä tutkimuskohteena olevalle organisaatiolle ja siellä toimiville ihmisille,
kesä 2016

TIIVISTELMÄ PRO GRADU - TUTKIELMASTA

Pro gradu -tutkielmani aiheena on vapaaehtoistyö suomalaisessa ruoka-avussa. Tutkimuksessani yhdistyy kaksi ajankohtaista, yhteiskunnallisesti merkittävää kysymystä: ruoka-apu heikoimpien turvana sekä vapaaehtoistyön rooli yhteiskunnassamme ja merkitys yksilölle.

Tutkimuksessani tarkastelen ruoka-apua ruohonjuuritasolla, tutkimuskohteenani ovat ruoka-avun vapaaehtoistyöntekijät. Kerään tutkimusaineistoa osallistuvalla havainnoilla ruoka-avun toimipisteessä. Lisäksi teen vapaaehtoistyöntekijöille yksilö- ja mahdollisesti myös ryhmähaastatteluja. Tutkimusstrategianani on etnografinen tutkimusote.

Teen tutkimusta aineistolähtöisesti, eli tutkimuskysymykset saattavat tarkentua tai muuttua tutkimusprosessin aikana. Myös teorian painotukset tulevat mahdollisesti muuttumaan aineiston perusteella.

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostavat ruoka-apu, ruokaturva ja vapaaehtoistyö, erityisesti vapaaehtoistyön motivaatioteoriat.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Miksi vapaaehtoiset tekevät vapaaehtoistyötä ruoka-avussa, eli mitkä ovat motiivit?
- Minkälainen on ruoka-avun arki vapaaehtoistyöntekijän näkökulmasta?

Asiasanat: Ruoka-apu, ruokaturva, vapaaehtoistyö

Lisätietoja: Laura Lehto, laura.h.lehto@student.jyu.fi, 040 **** *